

Koninklijke Militaire Academie
Bibliotheek
Postbus 90002
4800 PA Breda
Tel. 076 527 36 56

Het Koerdische vraagstuk in het Midden-Oosten
Machtsbelangen in de bergen van het Midden-Oosten

Arco van den Ham

Militaire Inlichtingendienst
Afdeling Inlichtingen, Sectie MONA (Midden-Oosten en Noord-Afrika)
Juli 1999

Ten geleide

Het Koerdische vraagstuk figureerde jarenlang in kleine kolommen op de binnenpagina's van westerse dagbladen. Pas in de laatste tien tot vijftien jaar trekt deze kwestie meer internationale aandacht. Met de opstand van de PKK in Turkije in de jaren tachtig en de nasleep van de Golfoorlog in de jaren negentig, kwam het Koerdische vraagstuk in de schijnwerpers te staan.

De toegenomen westerse betrokkenheid bij deze kwestie is sterk bepaald door de (doorgaans legitieme) politieke en economische belangen van het Westen in de regio. Opvallend hierbij is het onderscheid dat door westerse overheidsinstanties veelal wordt gemaakt: de PKK-Koerden in Turkije zijn 'slecht', de Koerden in Noord-Irak zijn 'goed' en kunnen rekenen op (militaire) hulp. Deze benadering vloeit voort uit de overweging Turkije als NAVO-bondgenoot te vriend te willen houden en het regime van Saddam Hoessein ten val te willen brengen.

Deze westerse stellingname houdt weinig rekening met de uiterst complexe verhoudingen in het gebied, niet alleen tussen de verschillende staten, maar ook tussen de Koerden onderling. Ter verdediging van het Westen kan aangevoerd worden dat de situatie van de Koerden voortdurend aan veranderingen onderhevig is, waardoor een coherent beleid ten aanzien van het Koerdische vraagstuk niet gemakkelijk is.

Tegen deze achtergrond heeft stagiair Arco van den Ham, student Internationale Betrekkingen aan de Universiteit Utrecht, onderzoek gedaan naar zowel de interne Koerdische verhoudingen alsook naar de regionale reacties op het Koerdische streven naar meer zelfstandigheid. Dit heeft op de eerste plaats geresulteerd in een helder overzicht van de verschillende Koerdische groeperingen in de regio. Op de tweede plaats valt op dat er in ieder geval één historische constante bestaat: niemand in de regio of daarbuiten wil een Koerdische staat. Het oude Koerdische spreekwoord, "Koerden hebben geen vrienden", is nog steeds van kracht. Uiteindelijk zijn zij op zichzelf aangewezen en vormen tegelijkertijd door hun onderlinge verdeeldheid veelal een speelbal in de regionale krachtsverhoudingen.

Het moge duidelijk zijn dat de botsende belangen van het Koerdische streven naar autonomie, de reacties van de landen in de regio, en de westerse belangen in het Midden-Oosten de nodige veiligheidsimplicaties met zich brengen, ook voor de NAVO. Het navolgende onderzoek maakt duidelijk dat deze situatie voorlopig zal voortduren.

Drs H.W.F. van Bosheide, stagebegeleider.

Militaire Inlichtingendienst
Afdeling Inlichtingen / Sectie Midden-Oosten Noord-Afrika.

Den Haag, 4 augustus 1999.

SAMENVATTING

De Koerden zien zichzelf als het grootste volk zonder eigen staat. Schattingen over de omvang van dit volk lopen enorm uiteen; het totale aantal Koerden overtreft in ieder geval de 25 miljoen. Hun traditionele woongebied bestaat in hoofdzaak uit de bergachtige regio in Zuidwest-Azië, door de Koerden aangeduid als 'Koerdistan'. In het voorliggende paper staan de Koerden in het Midden-Oosten centraal.

De Koerden in Turkije: Het belang van de vestiging van een Turkse nationale identiteit heeft de Koerden doen lijden onder verschillende gradaties van onderdrukking. Een actieve rol in het politiek-maatschappelijke leven is voor Koerden alleen mogelijk wanneer zij hun Koerdische identiteit negeren en assimilatie als Turken accepteren. Wanneer men uiting geeft aan de Koerdische identiteit is men verdacht. Dit heeft alles te maken met de weigering van het Turkse politieke en militaire establishment onderscheid te maken tussen gematigde Koerden en guerrilla's. Het Koerdenprobleem is geen destabiliserende factor meer zoals eind jaren '80 en begin jaren '90. De PKK is sindsdien meer en meer ingedamd en zijn activiteiten vormen momenteel geen bedreiging voor het functioneren van de Turkse staat. Er zijn aanwijzingen voor Syrische, Iraakse, en Iraanse steun aan de PKK.

De Koerden in Iran: De overwegend soennitische Koerden zijn sinds de Iraanse revolutie een minderheid in zowel etnische als religieuze zin. Zeker tot halverwege de jaren '80 werd de Koerdische roep om meer autonomie beantwoord met de inzet van militaire middelen, sindsdien tracht het Iraanse bewind de Koerden vooral te integreren met economische hulp voor de achtergebleven Koerdische regio's. Sinds de Koerdische oppositie militair verslagen is, hebben de Koerden een verwaarloosbare invloed op het functioneren van de Iraanse staat. Momenteel zijn er geen aanwijzingen voor buitenlandse steun aan de Iraanse Koerden, wel zouden ze in de toekomst Turkse steun kunnen krijgen vanwege de vermeende Iraanse steun aan de PKK.

De Koerden in Irak: Na de Golfoorlog in 1991 grepen de Iraakse Koerden de verzwakking van het centrale regime aan om met internationale steun onder dat gezag vandaan te komen. Momenteel zijn er aanwijzingen voor Amerikaanse, Turkse, Iraanse en Syrische steun voor de Iraakse Koerden. Deze buitenlandse bemoeienis heeft tot gevolg dat de Koerden nog altijd een latente bedreiging vormen voor het regime in Bagdad. Alhoewel de Koerden na de huidige periode van relatieve autonomie moeilijk te onderdrukken zijn, zullen ze er zonder gewapende internationale steun niet in slagen het Iraakse leger buiten Noord-Irak te houden. Onderling zijn de Koerden sterk verdeeld.

De Koerden in Syrië: Aangezien de Syrische Koerden niet als etnische groep worden erkend, is de vrijheid die zij hebben niet officieel. Vooral de gedenationaliseerde of staatloze Syrische Koerden worden discriminatoir behandeld. De Koerdische oppositie in Syrië is zwak en heeft zeer weinig invloed. Er zijn geen aanwijzingen voor buitenlandse steun aan de Syrische Koerden.

Concluderend kan gesteld worden dat de Turkse en Iraakse Koerden momenteel de grootste invloed hebben. Daarbij dient opgemerkt te worden dat gebeurtenissen in het ene land niet los gezien kunnen worden van ontwikkelingen elders in de regio.

INHOUD

SAMENVATTING

INHOUD

I INLEIDING	p. 4
II DE KOERDEN: EENHEID IN VERSCHIEDENHEID	p. 6
III DE KOERDEN IN TURKIJE	p. 10
1. Algemene gegevens	p. 10
2. De Turkse minderheden- en Koerdenpolitiek	p. 10
2.1 De Turkse Koerdenpolitiek onder Turgut Ozal	p. 11
3. Koerdische oppositie in Turkije	p. 12
3.1 De belangrijkste (pro-)Koerdische partijen in Turkije	p. 13
4. De Koerdische invloed op het functioneren van de Turkse staat	p. 15
4.1 De verkiezingen van april 1999	p. 16
5. Internationale aspecten van het Koerdische vraagstuk in Turkije	p. 18
6. Beoordeling en verwachting	p. 19
IV DE KOERDEN IN IRAN	p. 22
1. Algemene gegevens	p. 22
2. De Iraanse minderheden- en Koerdenpolitiek	p. 23
2.1 Geschiedenis van de Iraanse Koerdenpolitiek	p. 23
3. Koerdische oppositie in Iran	p. 24
3.1 De belangrijkste Koerdische partijen in Iran	p. 24
4. De Koerdische invloed op het functioneren van de Iraanse staat	p. 27
5. Internationale aspecten van het Koerdische vraagstuk in Iran	p. 27
6. Beoordeling en verwachting	p. 27
V DE KOERDEN IN IRAK	p. 29
1. Algemene gegevens	p. 29
2. De Iraakse minderheden- en Koerdenpolitiek	p. 29
2.1 De geschiedenis van de Iraakse Koerdenpolitiek	p. 30
2.2 De Al Anfal Campagnes	p. 31
3. Koerdische oppositie in Irak	p. 32
3.1 De belangrijkste Koerdische partijen in Irak	p. 32
4. Internationale aspecten van het Koerdische vraagstuk in Irak	p. 35
4.1 De vestiging van de <i>safe haven</i> in 1991	p. 35
4.2 Van <i>defacto</i> autonomie tot strijd tussen de KDP en de PUK	p. 36
4.3 Internationale bemoeienis met het Koerdische vraagstuk in Irak sinds 1991	p. 37
5. De Koerdische invloed op het functioneren van de Iraakse staat	p. 38
6. Beoordeling en verwachting	p. 39

VI DE KOERDEN IN SYRIË	p. 42
1. Algemene gegevens	p. 42
2. De Syrische minderheden- en Koerdenpolitiek	p. 42
2.1 Geschiedenis van de Syrische Koerdenpolitiek	p. 43
2.2 De gedationaliseerde Koerden	p. 43
3. Koerdische oppositie in Syrië	p. 44
3.1 De belangrijkste Koerdische partijen in Syrië	p. 45
4. De Koerdische invloed op het functioneren van de Syrische staat	p. 46
5. Internationale aspecten van het Koerdische vraagstuk in Syrië	p. 46
6. Beoordeling en verwachting	p. 46

VII CONCLUSIE	p. 48
----------------------	-------

LITERATUURLIJST	p. 50
------------------------	-------

Bijlage 1

A Het leefgebied van de Koerden

B De situatie in Noord-Irak

Bijlage 2

AFKORTINGEN VAN (PRO-) KOERDISCHE PARTIJEN

Bijlage 3

WHO IS WHO IN KURDISTAN

Bijlage 4

ADDRESSES ON THE INTERNET

I. INLEIDING

Ieder jaar vieren de Koerden in maart het *Nevroz*, het Koerdische nieuwjaarsfeest. Het verhaal achter dit licht- en lentefeest grijpt terug op een naar schatting vierduizend jaar oude legende, waarin de bevrijding van het bergvolk wordt verteld. De smid Kawa had de tiran Dehak verslagen en het vuur aangestoken dat met zijn gigantische gloed het einde van de dictatuur verkondigde, een vuur dat tot ver boven de bergtoppen te zien was. Tot op de dag van vandaag is deze legende een wensdroom gebleven. Het gebied dat de Koerden aanduiden als 'Koerdistan' is immers verdeeld over vijf staten, te weten Turkije, Iran, Irak, Syrië en Armenië. Met de vele opstanden die bloedig zijn onderdrukt in gedachte, lijkt de legende een wrange grap.

De Koerden zien zichzelf als het grootste volk zonder eigen staat. Schattingen over de omvang van het Koerdische volk lopen enorm uiteen; het totale aantal Koerden overtreft in ieder geval de 25 miljoen. Daarmee behoren zij tot de top vier van de grootste etnische groepen in het Midden-Oosten; de Arabieren, Perzen en Turken gaan hen voor. De bevolkingsgroei onder de Koerden is echter veel groter dan die van de andere bevolkingsgroepen.¹

De Koerden in ...	Totale bevolking	Aantal Koerden	Percentage
Turkije	1993: 60 miljoen	1991: 10,8 miljoen 1993: 13,2 miljoen 1999: 13,7 miljoen	1991: 19 % 1993: 22% 1999: 24,1%
Iran	1991: 55,8 miljoen 1993: 61 miljoen	1991: 5,5 miljoen 1993: 6,1 miljoen 1999: 6,6 miljoen	1991: 10 % 1993: 10 % 1999: 12,4%
Irak	1993: 19,3 miljoen	1991: 4,1 miljoen 1993: 4,4 miljoen 1999: 4,4 miljoen	1991: 23 % 1993: 23 % 1999: 23,5%
Syrië	1993: 13,4 miljoen	1991: 1,0 miljoen 1993: 1,1 miljoen 1999: 1,3 miljoen	1991: 8% 1993: 8 % 1999: 9,2%

Cijfers 1991: Minority Rights Group, *The Kurds* (London 1991), p.9

Cijfers 1993: David McDowall (Minority Rights Group), *The Kurds* (London, 1993),

<http://www.kurd.org/kurd/mrg.html>

Cijfers 1999: de Volkskrant / ANP: Bas Mesters, 'Dictator, vrijheidsstrijder, profeet of terrorist?', in: de Volkskrant, Donderdag 18 februari 1999

Behalve in het Midden-Oosten zijn er relatief kleine Koerdische minderheden in Armenië, Azerbeidzjan, Georgië, Afghanistan en Turkmenistan woonachtig. Met uitzondering van de Armeense Koerden langs de grens met Turkije, zijn de Koerden in deze gebieden hier in de zestiende eeuw als Perzische grenstroepen terechtgekomen, of zelfs nog later, als vluchtelingen in de Russisch-Turkse oorlogen na 1828.

¹ Jacqueline de Gier, 'Demografische bom', in: Elsevier 29 mei 1999, p.48/49

De Koerden in de diaspora zijn met name woonachtig in de voormalige Sovjetunie en Europa. In de twintigste eeuw zijn deze Koerden als vluchtelingen of als economische migranten in de verschillende landen terechtgekomen.

In deze studie staan de Koerden in het Midden-Oosten centraal. Gekeken zal worden naar de plaats van de Koerden in achtereenvolgens Turkije (hoofdstuk 3), Iran (hoofdstuk 4), Irak (hoofdstuk 5) en Syrië (hoofdstuk 6). Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen de interne en de externe politieke machtsverhoudingen van voornoemde landen, met andere woorden tussen de minderhedenpolitiek en de buitenlandse betrekkingen. Op deze wijze wordt getracht de vraag naar de veiligheidsimplicaties van het Koerdische vraagstuk te beantwoorden. Allereerst zullen de Koerden als volk echter nader beschouwd worden en hoop ik de vraag te beantwoorden wat het Koerdische vraagstuk nu eigenlijk inhoudt (hoofdstuk 2).

Arco van den Ham
Den Haag, Juli 1999

II DE KOERDEN: EENHEID IN VERSCHIEDENHEID

De Koerden zijn een overwegend islamitisch volk met een eigen taal en cultuur. Als etnische groep stammen de Koerden waarschijnlijk af van de Meden, die in 539 v.Chr. samen met de Perzen Babylon veroverden en een Medisch-Perzisch rijk vestigden.

Het traditionele woongebied van de Koerden bestaat in hoofdzaak uit de bergachtige regio in Zuidwest-Azië, door de Koerden aangeduid als 'Koerdistan'. In de zevende eeuw n.Chr. veroverden de Arabieren dit gebied en bekeerden zij de Koerden tot de islam. Daarna volgde de verovering van het gebied door achtereenvolgens de Turken en de Mongolen. Na 1514 leefden de Koerden verdeeld over het Perzische en het Ottomaanse Rijk, een scheiding die de Perzen en Ottomanen in 1639 in een grensverdrag formaliseerden. De Koerden van het Ottomaanse Rijk werden na de Eerste Wereldoorlog verder opgedeeld over verschillende staten. De Perzische Koerden daarentegen bleven deel uitmaken van dezelfde staatkundige entiteit, maar nadat de sjah Perzië in 1935 omdoopte in Iran werden zij Iraanse Koerden.

Volgend op het uiteenvallen van het Ottomaanse Rijk na de Eerste Wereldoorlog, voorzag het Verdrag van Sèvres in een eigen staat voor de Koerden. Door de opkomst van het Turkije van Atatürk, de machtspolitieke overwegingen van Groot-Brittannië en Frankrijk, en ook door het gebrek aan eenheid onder de Koerden kwam deze Koerdische staat er niet. Met het Verdrag van Lausanne van 1923 bekrachtigden de Britten en de Fransen de verdeling van de Ottomaanse Koerden over Turkije, Irak, Syrië en Armenië. In Armenië ging het om een relatief klein aantal Koerden in een zeer smalle strook langs de grens met Turkije.

Met de verdeling van de Koerden over verschillende staatkundige entiteiten ontstond het Koerdische vraagstuk, namelijk de vraag of het Koerdische volk recht heeft op een eigen staat. Het probleem bij de beantwoording van die vraag is niet in de laatste plaats de verdeeldheid van het Koerdische volk, voor zover er al gesproken kan worden over een volk.

Op basis van objectieve criteria als een gemeenschappelijke taal, cultuur, en woongebied zijn de Koerden aan te duiden als een apart volk. Deze objectieve criteria zijn echter niet ondubbelzinnig op de Koerden toe te passen. Om te beginnen is de positie van het Koerdisch als gemeenschappelijke taal problematisch. Het Koerdisch is te groeperen onder de Westiraanse tak van de Indo-Europese taalgroep. Een van de dialecten lijkt zo sterk op het Farsi (Perzisch), dat Iran het Koerdisch beschouwd als een Perzisch dialect, dus niet als een aparte taal. De meeste taalkundigen delen deze Iraanse visie op het Koerdisch niet. Het probleem dat zij bij de definiëring van het Koerdisch als taal trachten op te lossen is het gebrek aan eenheid. Het Koerdisch is te onderscheiden in vier dialecten, met tientallen sub-

dialecten.¹ Koerden die verschillende dialecten spreken hebben vaak moeite elkaar te verstaan, terwijl anderen de taal van het land waarin ze leven prefereren boven het Koerdisch.

Ook is het moeilijk een gemeenschappelijke Koerdische cultuur te definiëren. De overeenkomsten zijn de traditionele afkeer van Arabieren en het verzet tegen de nationale staten die wel ontstonden en hun arabiseringspolitiek. Wanneer men de Koerden definieert als een niet-Arabisch, overwegend soennitisch volk, blijkt dat er ook religieus geen eenheid is. Alhoewel ruim de helft van de Koerden behoort tot de soennitische tak van de islam, kent het Koerdische volk daarnaast shi'ieten, maar ook kleine religieuze gemeenschappen van jezidiërs, bahaïs, zoroastriërs, Koerdische joden en christenen.

Gezien deze verschillen is het subjectieve criterium voor 'volk', het gevoel Koerdisch te zijn, veel belangrijker. Probleem daarbij is dat het Koerdisch nationalisme relatief jong is. Het Koerdisch nationalisme begon begin deze eeuw op te komen, maar werd in Turkije bijvoorbeeld pas in de jaren tachtig een massabeweging. Ook zijn er veel Koerden geassimileerd.

De oorzaak van het gebrek aan nationaal bewustzijn onder de Koerden is in de eerste plaats de sociaal-economische structuur van de Koerdische samenleving. Van oudsher kent de Koerdische samenleving een tribale sociale structuur met autonome of zelfs onafhankelijke gemeenschappen. Ook de Ottomanen en Perzen respecteerden een zekere mate van autonomie; hun Koerdische vazallen betaalden vrijwel nooit belastingen. Feodale fragmentatie, regionale tegenstellingen en persoonlijke vetes hebben in de afgelopen eeuwen geleid tot veel strijd tussen Koerdische gemeenschappen. Ook was er de steeds terugkerende strijd om de macht tussen de Koerdische *agha's* (stamhoofden en clanleiders) en *sjeiks* (religieuze aanvoerders). *Agha's*, *sjeiks* en feodale heersers waren gericht op machtsbehoud en zaten zo economische ontwikkeling maar ook de vereniging onder een nationaal leider in de weg.

Pogingen van nationale staten om de Koerden onder hun gezag te brengen, maar ook de economische migratie en urbanisering gaven een impuls aan het gevoel van een eigen identiteit. Onder die omstandigheden kon er zoiets ontstaan als het Koerdisch nationalisme. De verschillende Koerdische opstanden bundelden zich in een brede Koerdische beweging bestaande uit een groot aantal organisaties die strijden voor de Koerdische identiteit.

De reden voor het bestaan van een groot aantal verschillende Koerdische organisaties ligt in de traditionele verdeeldheid. Tribale bondgenootschappen vormen nog altijd de basis van de meeste Koerdische organisaties. Veel van deze organisaties strijden in de lijn van de traditie voor autonomie in het desbetreffende land. Enerzijds leidt dit tot de vraag of er wel zo iets bestaat als een pan-Koerdische nationale beweging, anderzijds is het bestaan van het grote aantal Koerdische partijen ook weer een bewijs voor het bestaan van een Koerdische identiteit.

---

¹ De twee hoofddialecten zijn het Kurmanji (Noord-Koerdisch) en het Sorani (Zuid-Koerdisch), de twee andere dialecten zijn het Dimili (Zaza of Zazaki) en het Gurani dialect. Sommige auteurs zien het Lurs als vijfde dialect.

Verdeeldheid binnen de brede Koerdische beweging heeft ertoe geleid dat verschillende Koerdische organisaties steun hebben gezocht of geaccepteerd van een centrale regering aan de andere kant van de grens. Daarmee werden zij pionnen in de machtsstrijd tussen de hun vijandig gezinde regimes. Immers, de centrale regeringen van Turkije, Iran, Irak en Syrië zijn geen van allen gediend bij een Koerdische overwinning in een van de buurlanden. Al deze landen pogen nationalistische aspiraties van de eigen Koerdische minderheid te blokkeren. Wanneer zij steun verlenen aan een Koerdische organisatie in een buurland, is deze organisatie dienstbaar aan de belangen van de desbetreffende staat in zijn rivaliteit met een of meerdere buurlanden. Op deze wijze vormen de Koerden een buffer tussen staten met grote onderlinge verschillen in politieke oriëntatie en laten zij zich gebruiken als pionnen in de rivaliteit tussen deze staten. Als pionnen in dit machtsconflict strijden de verschillende Koerdische organisaties niet zelden tegen elkaar, hetgeen de eenheid van de Koerdische beweging geen goed doet.

Het gemeenschappelijke belang van Turkije, Iran, Irak en Syrië in de bestrijding van Koerdische nationale aspiraties maakt internationale steun voor de Koerden van buiten de regio problematisch. Steun aan de Koerdische nationale aspiraties betekent immers positie kiezen tegen deze staten. Daarbij heeft de vaak anti-imperialistische en soms ook anti-kapitalistische houding van de Koerden hun zaak in het Westen geen goed gedaan. Het gevolg was dat er lange tijd weinig internationale aandacht was voor het vraagstuk van de Koerden. Het excuus daarvoor was eenvoudig: officieel worden de Koerden niet erkend als volk en de status van minderheid maakt dat de al dan niet gewapende opstanden van de Koerden als binnenlandse aangelegenheden kunnen worden bestempeld.² Wel is er sinds het einde van de Koude Oorlog meer aandacht voor grootschalige mensenrechtenschendingen door een staat tegen zijn bevolking. Met name de leiders van Rusland, China en verschillende Derde Wereldlanden blijven echter voorzichtig in het kiezen van positie in conflicten waarvan varianten latent aanwezig zijn in de eigen staat.

Overigens betekent het voorgaande niet dat er nooit sprake is geweest van Koerdische geografische entiteiten. De twintigste eeuw zag drie Koerdische 'staatjes'. Het eerste voorbeeld dateert uit de jaren '20 en is 'Rood Koerdistan', een Koerdische Autonome Provincie in het Sovjet-deel van de provincie Azerbeidzjan. In 1929 werd 'Rood Koerdistan' ontbonden en in de loop van 1992-94 verjaagden de Armeniërs de Koerdische gemeenschap uit dit gebied.³ De tweede Koerdische staatkundige entiteit is de in 1945 gevestigde Koerdische Republiek van Mahabad. Deze republiek lag in de Iraanse provincie Azerbeidzjan, toentertijd in de Russische invloedssfeer. In 1946 heroverde het Iraanse leger de zeggenschap over dit gebied en kwam er een einde aan het bestaan van deze Koerdische republiek. In de derde plaats is er sinds de jaren '70 sprake van een zekere mate van autonomie voor de Koerden in Noord-Irak, die eind 1991 overging in defacto onafhankelijkheid. Diverse

---

² Rob Vreeken, 'Koerden ontbreken in vocabulaire van Verenigde Naties. Internationaal recht is doordrenkt van beginsel van niet-inmenging in binnenlandse aangelegenheden', in: de Volkskrant 5 april 1991

³ Het gebied vormt de brug tussen Armenië en Nagorno-Karabach en werd om die reden veroverd op Azerbeidzjan en bezet door Armenië.

problemen maken het voortduren van deze situatie in de toekomst uitermate twijfelachtig.

Tegelijkertijd betekent het eerdere betoog niet dat de Koerden als volk genegeerd kunnen worden. Het voorliggende paper heeft de Koerden in Turkije, Iran, Irak en Syrië als onderwerp. In geen van deze landen is sprake van succesvolle eliminatie van het probleem met deze minderheid. Daarmee is er intern in deze vier landen afzonderlijk sprake van een Koerdisch vraagstuk. Gezien de positie die de Koerden hebben in de rivaliteit tussen deze staten onderling, blijft het Koerdische vraagstuk op regionaal niveau in het Midden-Oosten een rol spelen.

III DE KOERDEN IN TURKIJE

1. Algemene gegevens

In Turkije zijn zo'n 13 à 14 miljoen Koerden woonachtig op een bevolking van ruim zestig miljoen. Ze vormen 22 tot 24 procent van de Turkse bevolking en zijn daarmee veruit de grootste etnische minderheid in Turkije. De overige minderheden maken nauwelijks 3% van de bevolking uit.

Men vindt de Koerden in het oosten- en zuidoosten van Turkije, door de Koerden zelf ook wel Noord-Koerdistan genoemd. In de provincies Diyarbakir, Hakkari, Sirnak, Siirt, Tunceli, en Van is de noodtoestand van kracht. Voorts zijn er grote aantallen geëmigreerde Koerden woonachtig in de steden Ankara en Istanbul in West-Turkije.

Het merendeel van de Koerden in Turkije spreekt de Kurmanji variant van het Koerdisch. Het Zaza-dialect wordt gesproken door de Koerden in de provincie Tunceli, maar ook door grote aantallen Koerden in de provincies Erzincan, Bingöl en Diyarbakir. Het gaat hierbij veelal om alevietische Koerden.¹

2. De Turkse minderheden- en Koerdenpolitiek

In het Ottomaanse rijk werden de onderdanen niet etnisch maar religieus gedefinieerd. Ook de bevolking zelf identificeerde zich op basis van religieuze kenmerken, er was nauwelijks enig etnisch zelfbewustzijn. Na de ineenstorting van het Ottomaanse Rijk in 1922 trachtte Mustafa Kemal Atatürk een gevoel te creëren wat het betekende Turks te zijn. Aangezien het idee van religieuze identiteit dit streven in de weg stond, ontstond de seculiere ideologie van het Kemalisme. Deze ideologie leerde dat de Turkse natie altijd al had bestaan en de oorsprong van de beschaving in het algemeen vormde. De mythe van de Turkse etnische homogeniteit werd de kern van de Turkse republiek. Volgens de grondwet is iedereen die de Turkse nationaliteit heeft gewoon Turk en bestaan er geen andere etnische groepen.

Het belang van de vestiging van een Turkse nationale identiteit heeft de Koerden en andere etnische groepen doen lijden onder verschillende gradaties van onderdrukking. Ten dele heeft deze politiek van Atatürk en zijn opvolgers het beoogde effect gehad. Velen hebben hun identiteit ondergeschikt gemaakt aan die van de Turkse staat. Anderen kwamen in opstand. De grote gewapende Koerdische opstanden van 1925 en 1937 werden militair onderdrukt. Een politiek van gewelddadige onderdrukking en gedwongen assimilatie volgde. Op grote schaal werd de bevolking gedwongen zich elders te vestigen. Na de militaire staatsgreep van september 1980 werd de onderdrukking van alles wat Koerdisch was geïntensiveerd. Het gevolg: het uitbreken van de grootste Koerdische opstand in de Turkse geschiedenis, onder leiding van de PKK.

---

¹ Kemal Kirisci and Gareth M. Winrow, The Kurdish question and Turkey. An example of a trans-state ethnic conflict (London 1997), p. 121

Nog altijd bestaat de etnische identiteit van de Koerden officieel niet. Zo ontkende president Demirel in februari 1999 het bestaan van een 'Koerdisch probleem' in Turkije.² Nog duidelijker is de lijst met uitdrukkingen die het Turkse ministerie van Binnenlandse Zaken kort voor aanvang van het proces tegen PKK-leider Öcalan deed uitgaan om het woord 'Koerdisch' uit het vocabulaire van ministeries en media te schrappen: de formulering 'Koerdische burgers' of 'burgers van Koerdische afkomst' is uit den boze, het gaat om 'Turkse burgers' of 'Turkse burgers die door separatistische milieus worden omschreven als Koerden.' Deze verordening bevestigt dat er officieel geen 'Koerdische kwestie' bestaat en dat er alleen het probleem van 'terrorisme' is, hetgeen economische oorzaken heeft: de onderontwikkeling van Zuidoost-Anatolië.

Ook het rechtssysteem is gekant tegen uitingen van Koerdische identiteit. Alhoewel de wet die het spreken van de Koerdische taal verbiedt niet meer van kracht is sinds 1991, blijft het gebruik van het Koerdisch in het onderwijs, in publicaties, in de media en in de politiek een overtreding. Iedere verwijzing naar het bestaan van een Koerdische identiteit is uit den boze. De vrijheid van meningsuiting is ondergeschikt aan verschillende regels hieromtrent. Na de militaire staatsgreep van 1980 kwam er een nieuwe grondwet, die 'gedachten of denkbeelden die schadelijk zijn voor de nationale belangen van Turkije' verbiedt. Andere wetten verbieden boeken 'die schadelijk zijn voor de interne en externe staatsveiligheid'. Bepalingen ten aanzien van 'separatistische propaganda' beperken de vrijheid van journalisten en worden arbitrair toegepast. Verschillende personen zijn gevangen gezet voor het interviewen van PKK-activisten of voor het pleiten voor verandering in de Koerdenpolitiek.³

De tegenacties van de Turkse staat gericht tegen de guerrilla van de PKK zijn talrijk en hard. In 1987 werd de staat van beleg omgezet in de noodtoestand. Het Turkse leger past als onderdeel van de strijd tegen de PKK de tactiek van de verschroeide aarde toe. Tussen 1987 en 1996 ontruimde het Turkse leger tenminste 2500 Koerdische nederzettingen in het zuidoosten; volgens het rapport van een in 1997 gevormde parlementaire onderzoekscommissie zijn er zo'n 900 dorpjes en 3000 gehuchten 'geëvacueerd' door de veiligheidstroepen.⁴ Naar schatting 560.000 inwoners van de dorpen en gehuchten werden gedwongen zich elders te vestigen, zeker twee miljoen mensen sloegen op de vlucht.⁵ De meeste verwoestingen vonden plaats in de periode 1992-94. Deze volksverdrijvingspolitiek heeft ten doel de PKK zijn voedingsbodemp te ontnemen om zo de guerrilla-tactieken onmogelijk te maken.

2.1 De Turkse Koerdenpolitiek onder Turgut Ozal

In de Turkse Koerdenpolitiek werd het principe van wortel en stok nooit geraffineerder toegepast dan door president Turgut Ozal. In januari 1991 was hij de eerste Turkse politicus die openlijk pleitte voor concessies aan de Koerden, waarbij hij de wet tegen het gebruik van het Koerdisch in het openbaar afschafte. De strijd tegen de PKK werd onder zijn bewind echter geïntensiveerd. Tegelijkertijd met een

² Christopher de Bellaigue, 'Justice and the Kurds', in: *New York Review of Books* Volume XLVI Number 11, June 24, 1999, p. 20

³ In: Human Rights Watch, *World Report 1998. Turkey*, <http://www.hrw.org/reports/turkey/turkey993.htm>

⁴ Chris Kutschera, 'The hidden war grinds', in: *The Middle East* February 1999, p. 6

⁵ Human Rights Watch, *World Report 1998. Turkey*, <http://www.hrw.org/reports/turkey/turkey993.htm>

pakket hervormingen introduceerde hij een anti-terreurwet met een brede en ambigue definitie van terrorisme, zodat het gemakkelijker werd mensen gevangen te zetten. Met name artikel 8 van deze anti-terreurwet, het verbod uitspraken te doen die de Turkse eenheid in gevaar brengen, is daarvoor vaak gebruikt.

In maart 1991 startte Ozal besprekingen in Ankara met vertegenwoordigers van de Iraaks-Koerdische partijen PUK en KDP. Als gevolg van deze besprekingen geboden deze partijen de PKK het Iraaks-Turkse grensgebied te verlaten. Op 5 oktober 1991 volgden de eerste meldingen van gewapende strijd tussen de Iraakse Koerden en de PKK. In dezelfde maand volgde een gecombineerd offensief van de Turken en de Iraakse Koerden tegen de PKK in Noord-Irak.

Turgut Ozal was tot op heden de enige Turkse politicus die een politiek van wortel en stok voerde; zijn opvolgers volgen uitsluitend de harde lijn van onderdrukking en maken in hun Koerdenpolitiek geen onderscheid tussen gematigde Koerden en guerilla's.⁶

3. Koerdische oppositie in Turkije

Een actieve rol in het politieke leven is voor Koerden alleen mogelijk wanneer zij hun Koerdische identiteit negeren en assimilatie als Turken accepteren. De vertegenwoordigster Leyla Zana die bij haar beëdiging in het Turkse parlement in 1991 een zin in het Koerdisch uitsprak zit nog steeds in de gevangenis. Koerdische partijen zijn niet toegestaan. Toch is in het huidige Turkse parlement naar schatting 25% van de parlementariërs van Koerdische origine.⁷ Ook is het Koerden niet onmogelijk gemaakt door te stijgen tot de hoogste posities binnen de staat; de voormalige Turkse President Turgut Ozal was half-Koerdisch en de voormalige voorzitter van het parlement, Hikmet Cetin, is een Koerd.

Koerdisch protest is de Turkse staat echter niet vreemd. In de afgelopen jaren is de viering van het Koerdische nieuwjaar voor veel Koerden tevens een anti-Turks protest geworden. Nevroz is uitgegroeid tot een dag van protesten en demonstraties, verzet is traditie geworden.⁸

De in de jaren '60 opgerichte communistische partij WPT erkende in oktober 1970 als eerste legale partij in Turkije het bestaan van de Koerden. Na de militaire coup van maart 1971 werd de WPT echter verboden, evenals veel andere linkse partijen.⁹ Er zouden nog vele verboden volgen op partijen die de Koerden gunstig gezind waren. Zo was er de SHP, die in juli 1990 met een rapport kwam over de situatie in

⁶ L. Metzemaekers, 'Culturele autonomie Turkse Koerden als middel tegen PKK' Financiële Dagblad 2 april 1996

⁷ Christopher de Bellaigue, 'Justice and the Kurds', in: NYRB June 24, 1999, p. 19

⁸ Martin van Bruinessen, 'Historical Background' en 'Developments since Newroz 1993' Violations of human rights in Turkey (Amsterdam 1996)

'IHD Newroz arrest figures' Arm the Spirit 11 April 1999 <http://burn.ucsd.edu/archives/kurd-1/1999.04/msg00004.html>

Hetzelfde geldt voor de 1 mei vieringen in Turkije:

'Turks detain 133 in Pre-May Day Kurdish crackdown' Reuters 30 april 1999

'May Day March in shadow of rightist poll win', Reuters 1 May 1999

⁹ Martin van Bruinessen, 'The Kurds of Turkey', MERIP Reports No. 121 (February 1984), pp. 6 - 14

Zuidoost-Turkije en daarin pleitte voor een einde aan de noodtoestand, afschaffing van het systeem van dorpswachten en herroeping van het verbod op de Koerdische taal. Na de verkiezingen van 1991 werd de HEP opgericht, een partij die zich expliciet op de Koerden richtte. Nadat de partij in juli 1993 werd verboden, organiseerden de leden zich vervolgens in de pro-Koerdische DEP. Deze partij werd door het leger gezien als de politieke arm van de PKK en verboden in augustus 1994. Een deel van deze partij organiseerde zich vervolgens in de HADEP. Andere leden van de DEP deden zelfs geen poging meer om een legale partij te blijven en organiseerden zich ondergronds in de DHKP.

3.1 De belangrijkste (pro-)Koerdische partijen in Turkije

- **HADEP** legaal in Turkije

De pro-Koerdische HADEP pleit voor culturele rechten voor de Koerdische minderheid. Het Turkse leger, de openbaar aanklager en nationale politici bestempelen deze partij als de politieke arm van de PKK.¹⁰ In 1995 voerde de regering Ciller een landelijke kiesdrempel van tien procent in, waardoor de HADEP na de verkiezingen van december 1995 en april 1999 buiten het parlement bleef. Gedurende de campagne voor deze beide verkiezingen werden de activiteiten van de HADEP dwars gezeten en getroffen door vele pesterijen van politie en leger.¹¹ Op een HADEP-partijcongres in juni 1996 streek een Koerdische activist de Turkse vlag. Het leger greep dit vlagincident aan om de partij vakkundig te onthoofden door het partijkader te arresteren.¹² Vanwege de vermeende banden met de PKK liep er tot vlak voor de lokale en parlementaire verkiezingen van april 1999 een verbodsprocedure tegen deze partij, maar de partij werd niet verboden.¹³ (In 4.1 een analyse van de uitslag van deze verkiezingen)

- **KSP en Komkar** in de diaspora

Halverwege de jaren '70 vormden de Koerdische leden van de voormalige WPT de 'socialistische' KSP. Gedurende enkele jaren was de partij één van de belangrijkste Koerdische groeperingen. Na de militaire coup van 1980 vluchtte bijna het volledige partijkader naar het buitenland. De huidige partijsecretaris, Kemal Burkay, leeft in ballingschap en ook de partij is met name actief in de diaspora. De partij is pacifistisch en zet zich in voor de rechten van de Koerden binnen de Turkse grenzen. De Komkar is een partij die gevormd werd in de diaspora en brede aanhang heeft onder de Anatolische Koerden in Duitsland en Zweden.

- **TKP-ML** illegaal in Turkije

In Turkije zijn verschillende illegale communistische partijen ondergronds actief, waaronder de TKP-ML. De aanhang van deze partij bestaat vooral uit de religieuze secte van de alevieten, deze partij richt zich in het bijzonder op de alevietische Koerden.

---

¹⁰ Chris Morris, 'Thousands held as Turkey bans Kurd election rally' *The Guardian* April 14, 1999

¹¹ Stephen Kinzer, 'Turkey has tight rein on Kurd Center', in *New York Times* May 1, 1999

¹² Jessica Lutz, 'Koerden laten zich niet verbieden', *Haarlems Dagblad* 9 juni 1997

¹³ 'Turkey's top court refuses ban on Kurdish party', *Reuters* 14 April 1999

- **PKK illegaal in Turkije**

In november 1978 werd de PKK opgericht. Naar eigen zeggen is het een revolutionaire socialistische organisatie die een nationale vrijheidsstrijd voert, met als doel "to free Kurdistan from colonist and imperialist occupation and carry out a democratic social revolution within Kurdish society."¹⁴ Het is een revolutionaire organisatie in die zin dat het de eerste Koerdische partij was zonder stamhoofden in het Centraal Comité, het is een beweging die eerder is georganiseerd op ideologie dan op tribalisme. Haar (dogmatische) ideologie is echter tegelijkertijd haar zwakte: het is een mengeling van marxisme-leninisme en radicaal nationalisme, met een nadruk op gewelddadige strijd.

Op 21 maart 1984 startte de PKK haar guerrilla tegen de Turkse staat, zeker de eerste jaren met *hit-and-run* acties. Gewapende acties waren gericht tegen Turkse soldaten, maar ook tegen burgers. Vertegenwoordigers van de Turkse staat, ambtenaren en in het bijzonder leraren, maar ook journalisten waren doelwit van bedreigingen en moorden. Ontvoeringen van toeristen alsmede bomaanslagen op toeristische doelen in Turkije en op Turkse doelen in West-Europa maakten de organisatie in de eerste helft van de jaren '90 weinig populair in het buitenland. Inmiddels zijn aanslagen op leraren in Zuidoost-Turkije geen PKK-politiek meer, maar aanslagen op overheidsfunctionarissen en bomaanslagen op burgerdoelen in Turkije én Irak vinden nog geregeld plaats.¹⁵ Overigens is vermeldenswaard dat in de NAVO de beoordeling is dat *elementen* in de als separatistisch aangeduide PKK terroristisch georiënteerd zijn.

De officiële doelstelling van de PKK is van tijd tot tijd bijgesteld. Bij de oprichting streefde de partij naar een onafhankelijk Koerdistan, eind jaren '80 was het doel autonomie voor het Koerdische zuidoosten van Turkije, op het vierde partijcongres in 1990 werd een federale oplossing binnen Turkije besproken. Tegenwoordig zegt de organisatie te vechten voor erkenning van de rechten van de Koerden. Sinds het proces tegen zijn leider Abdullah Öcalan is daar het streven naar verbetering van de democratie in Turkije bijgekomen. De Turkse overheid is er van overtuigd dat de PKK nog steeds vecht voor een onafhankelijke Koerdische staat in het zuidoosten van Turkije.

Binnen de PKK is er sprake van een enorme persoonsverheerlijking rondom haar oprichter en leider, Abdullah Öcalan. Normaliter bestaat de partijorganisatie uit een Uitvoerend Comité van vijf leden en een Centraal Comité dat het algemeen beleid bepaald. Na de arrestatie van zijn leider door de Turkse geheime dienst in februari 1999 nam een Presidentiële Raad echter het bewind over.¹⁶ Hierin hebben vertegenwoordigers van de harde lijn zitting, maar tot op heden is de politieke lijn die zij uitzet verbazend gematigd. Periodiek vinden er voorts partijcongressen plaats. In 1985 werd de ERNK gevestigd, de politieke vleugel van de PKK die zijn aanhang met name onder de Koerden in Europa vindt. In oktober 1986, op het derde PKK Congres, werd de ARGK opgericht. In deze militaire vleugel van de PKK laten vooral

---

¹⁴ PKK website <http://burn.ucsd.edu/äts/berxwedan.html>

¹⁵ Human Rights Watch, [HRW World Report 1999. Turkey: Human rights developments](http://www.hrw.org/hrw/worldreport99/europe/turkey.html)

¹⁶ Roddy Scott, 'PKK is down but not out as leaders talk of three-front war' [Jane's Intelligence Review](#) May 1999, p. 24 -28

de Koerden in Turkije zich horen. In 1987 werden vanuit de ERNK de YKWK, de YAJK en de YCK gecreëerd.

In 1995 besloot de PKK zich meer als een politieke organisatie te profileren. Gewelddadige acties buiten Turkije werden door het leiderschap verboden. In hetzelfde jaar werd te Den Haag het Koerdisch Parlement in Ballingschap (KPE) opgericht, een politiek orgaan gedomineerd door Turkse Koerden. Ook in het licht van de profilering als politieke organisatie geschiedde de oprichting van het Koerdisch Nationaal Congres (NCK) in Amsterdam in mei 1999, kort voor de start van het proces tegen PKK-leider Abdullah Öcalan.¹⁷ Tot slot kunnen in dit kader de vele unilaterale wapenstilstanden genoemd worden. Reeds in 1993 had de partij als reactie op de Koerdenpolitiek van Turgut Ozal een unilateraal staakt-het-vuren afgekondigd, maar zijn plotselinge dood maakte toen een einde aan iedere kans op onderhandelingen met de Turkse staat. In december 1996 kondigde de PKK opnieuw een unilateraal staakt-het-vuren af teneinde een politieke oplossing van het conflict mogelijk te maken. Er zouden nog vele wapenstilstanden volgen waar de Turkse staat niet op inging; op 1 september 1998 kondigde Öcalan de laatste wapenstilstand af voor zijn arrestatie.

4. De Koerdische invloed op het functioneren van de Turkse staat¹⁸

De kosten van de strijd tussen Turken en Koerden zijn enorm. Aan het einde van de jaren '80 en in het begin van de jaren '90 was de strijd van de PKK op zijn hoogtepunt. Het zuidoosten van het land was toen in staat van burgeroorlog. Eind 1995 waren er circa driehonderduizend man troepen en politieagenten in de regio, goed voor een kostenpost van zo'n acht miljard dollar per jaar, meer dan twintig procent van het staatsbudget.¹⁹ President Suleyman Demirel betoogde eind 1998 dat het conflict de levens had gekost van 23.638 guerrillas, 5.555 soldaten and 5.302 burgers.²⁰ In het zuidoosten is er sprake van een stagnerende economische ontwikkeling ten gevolge van de strijd. Beide partijen zijn verantwoordelijk voor de slechte mensenrechtensituatie in Turkije. Terwijl de PKK in zijn strijd ernstige mensenrechtenschendingen heeft gepleegd, maakte de Turkse staat zich in de

---

¹⁷ Alhoewel het NCK een algemeen overkoepelend congres voor alle Koerden pretendeert te zijn, waren KDP, PUK en KDPI afwezig. Evenals het KPE wordt het NCK door Turkse Koerden gedomineerd. KPE en het oprichtingscomité van het NCK hebben hetzelfde adres in Brussel. Öcalan werd binnen enkele dagen na de oprichting benoemd tot erevoorzitter, hetgeen een duidelijk beeld geeft over de invloed van de PKK op het NCK.

Zie voor een volledige lijst met alle participerende Koerdische partijen in het NCK:

'Kurdistan-Rundbrief' #13, Vol. 12 – June 30, 1999 of

'The National Congress of Kurdistan (NKK)' *Arm the Spirit* 10 July 1999

<http://burn.ucsd.edu/~archive/kurd-I/1999.07/msg00003.html>

¹⁸ Zie voor diverse statistische gegevens:

Kemal Kirsci and Gareth M. Winrow, *The Kurdish Question and Turkey* (London 1997), p. 119 - 156

¹⁹ Tamar Gabelnick, 'Turkey: Arms and Human Rights' in: Tom Barry (ed.), *The Progressive Response* 19 May 1999 Vol. 3, no. 18, <http://www.mnsi.net/~mergan95/19-5-99-Opinion-tky-arm-rights.html> en:

Chris Kutschera, 'The hidden war grinds' *The Middle East* February 1999, pp. 4 – 6, p. 4

²⁰ Stephen Kinzer, 'Nationalism is mood in Turkey's Kurdish enclaves', *New York Times* May 16, 1999

bestrijding van de PKK schuldig aan wederrechtelijke en mysterieuze moorden, verdwijningen, marteling en een politiek van etnische zuivering.²¹

De politiek van gedwongen verhuizing heeft ertoe geleid dat met name de steden in Zuidoost-Turkije overspoeld werden door ontheemden. Tegelijkertijd heeft de economische onderontwikkeling van het gebied geleid tot migratie naar het rijkere Westen van Turkije en naar Europa. De bevolking van de stad Diyarbakir groeide van 380.000 inwoners in 1991 tot 1,3 miljoen inwoners in 1996, hetgeen sociale spanningen tot gevolg had.²² De steden Ankara en Istanbul tellen grote aantallen Koerden, laatstgenoemde stad zo'n 3 a 4 miljoen. In de Koerdische wijk *Omer Khayam* van Istanbul is een groot aantal Koerden woonachtig dat de Turkse taal niet machtig is; het gevolg is dat de politie van Istanbul Koerdisch sprekende agenten in dienst heeft moeten nemen.²³

Ook het functioneren van de Turkse staat wordt beïnvloed door het Koerdische vraagstuk. De Koerdische kwestie heeft enorme consequenties voor het politieke systeem van de Turkse staat. Het politieke en militaire establishment in Turkije behoudt zijn greep op de macht door te verwijzen naar de interne gevaren die de Turkse eenheidsstaat bedreigen, het gevaar van Koerdische afscheiding en het 'gevaar' dat de (gematigde) islamitische partijen vormen. Het leger ziet zichzelf als de bewaker van de erfenis van Atatürk. Wanneer de nationalistische basis van de Turkse republiek wordt bedreigd, grijpt het leger in. Dit leidde tot correctieve staatsgrepen in 1961, in maart 1971, en op 12 september 1980. In juni 1997 vond een fluwelen coup plaats, toen de regering onder leiding van de islamitische Welvaartspartij van Necmettin Erbakan ten gevolge van de militaire druk achter de schermen ten einde kwam.²⁴ Het leger lijkt uitsluitend tevreden te zijn met nationalistische partijen aan de rechterzijde van het politieke spectrum.

4.1 De verkiezingen van april 1999

Mede gezien de identificering van de HADEP als politieke vleugel van de PKK door de autoriteiten, werden de verkiezingen van april 1999 door velen gezien als een referendum over de Turkse politiek ten aanzien van de PKK.²⁵ Alhoewel de leiders van de HADEP bindingen met de PKK ontkennen, schijnen behalve de staat ook veel kiezers daar anders over te denken. In vergelijking tot 1995 steeg de aanhang van de HADEP in 1999 met 0,5% tot 4,7% van het electoraat.²⁶ Wanneer men het percentage van de HADEP (4,7%) vergelijkt met het percentage voor het totale aantal Koerden in Turkije (19-22% van de bevolking), lijkt de aanhang – ook met inachtneming van de kiesgerechtigde leeftijd – beperkt te zijn. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de islamitische Welvaartspartij een concurrent van de HADEP vormt voor de gunst van de Koerdische kiezers, aangezien deze partij de

²¹ Zie ook: U.S. Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, Turkey. Country Report on Human Rights Practices for 1998 February 26, 1999
http://www.state.gov/www/global/human_rights/1998_hrp_report/

²² David McDowall, Minority Rights Group, Minority Rights Group report 1997. The Kurds
<http://www.kurd.org/kurd/mrg.html>

²³ Jacqueline de Gier, 'Demografische bom', in: Elsevier 29 mei 1999, p.48/49

²⁴ Human Rights Watch, <http://www.hrw.org/reports/1999/turkey/turkey993-02.htm>

²⁵ 'Ocalan dominates polls in SE Turkey', Reuters 14 April 1999

²⁶ Aram Nigogosion, Turkey's Kurdish Problem: recent trends, pp. 38 – 49 en
'Elections had mixed blessings for HADEP' Turkish Daily News April 29, 1999

Turkse nationale identiteit negeert door een beroep te doen op de religieuze identiteit. Een andere verklaring is dat er zich onder de Koerden een groter percentage niet-stemmers bevindt dan onder de rest van de Turkse bevolking. De invloed van de arrestatie van Öcalan op het Koerdische stemgedrag lijkt in ieder geval beperkt te zijn.

Een belangrijk aspect aan de verkiezingsuitslag voor de HADEP is dat de winst met name behaald werd in het zuidoosten van Turkije. De kiesdrempel voor het parlement werd niet gehaald, maar door de overweldigende overwinning in die regio sleepte de HADEP wel een aantal burgemeestersposten in de wacht, waaronder die van Diyarbakir.²⁷ De verkiezingsuitslag geeft in dat licht uiting aan de toenemende polarisatie tussen het zuidoosten en de rest van Turkije.²⁸ Bovendien geeft deze uitslag een indicatie over de voedingsbodem voor Koerdisch verzet in het gebied.

Alhoewel de verkiezingen van april 1999 dus tot een minder grote groei van de pro-Koerdische HADEP leidden dan velen verwachtten, was de Koerdische kwestie wel van grote invloed op de uitslag van de verkiezingen in Turkije als geheel. De arrestatie van Abdullah Öcalan en de groeiende anti-Koerdische stemming veroorzaakt door de aanslagen volgend op zijn gevangenneming waren in belangrijke mate verantwoordelijk voor de uitslag van de twee winnaars.²⁹ De zittende premier van Bulent Ecevit en zijn partij profiteerden van de gevangenneming van Öcalan. De DSP³⁰ kreeg ruim 22% van de stemmen, op de voet gevolgd door de uiterst rechtse MHP³¹ die ruim 18% van de stemmen behaalde. Ook deze partij profiteerde van de golf van Turks nationalisme die de arrestatie van Öcalan losmaakte; bij de vorige verkiezingen was deze partij niet in staat de kiesdrempel te halen.³² Juist op het punt van de Koerdische kwestie heeft deze ultra-nationalistische partij zijn extremisme behouden; reeds tijdens de verkiezingen pleitte de MHP voor de ophanging van Abdullah Öcalan.³³ Samen met de conservatieve ANAP³⁴ vormden deze partijen een regeringscoalitie.

²⁷ Uitslag per regio: <http://www.secim99.freeserve.co.uk/>

²⁸ 'Kurdish party sweeps Turkey's Southeast' Reuters 19 April 1999

Bernard Bouwman, 'Nationalistische wind waait over Turkije', NRC Handelsblad Maandag 19 april

1999 'Proces Öcalan laat Koerdische kwestie onopgelost', ANP 25 mei 1999

²⁹ Hussein Tahiri, 'The case of Öcalan: what might happen now?' in: The Kurdistan Observer June 23, 1999

³⁰ DSP, Demokratik Sol Partisi, Democratic Left Party, Democratische Partij van Links. Leider: Bulent Ecevit

³¹ MHP, Milliyetçi Hareket Partisi, Nationalist Movement Party, Nationalistische Actie Partij. Leider: Devlet Bahçeli

³² Bernard Bouwman, 'Nationalistische wind waait over Turkije', NRC Handelsblad, Maandag 19 april 1999 en 'Nationalistisch Trurkije' NRC Handelsblad, Woensdag 21 april 1999

³³ Bernard Bouwman, 'Nationalistische wind waait over Turkije', NRC Handelsblad, Maandag 19 april 1999 en Bernard Bouwman, 'Het 'respectabele imago' van de Grijze Wolven', NRC Handelsblad, Dinsdag 20 april 1999

Harmonie Toros, 'Turkey Party urges Öcalan execution', Associated Press, Wednesday, April 21, 1999

³⁴ AnaP, Anavatan Partisi, Motherland Party, Moederlandpartij. Leider: Mesut Yılmaz.

5. Internationale aspecten van het Koerdische vraagstuk in Turkije

Er zijn aanwijzingen voor Syrische, Iraakse, en Iraanse steun aan de PKK. In de afgelopen tijd heeft Turkije echter een vastberaden militaire en diplomatieke campagne gevoerd teneinde de PKK van zijn cruciale buitenlandse steun te ontdoen. Zelfs in Europa vielen de Turkse inspanningen op.³⁵ Met betrekking tot de Turkse klachten dat het in Groot-Brittannië en België gevestigde Koerdische TV-station MED-TV zou worden gebruikt door de PKK hadden de inspanningen het gewenste gevolg. Op 23 april 1999 werd de licentie van MED-TV ingetrokken door de Britse *Independent Television Commission*.³⁶

De relatie tussen Syrië en Turkije is om meerdere redenen gespannen. Er zijn Syrische grieven met betrekking tot de Turkse waterbeheersing,³⁷ ten aanzien van het oude dispuut over de provincie Hatay (Alexandretta),³⁸ en sinds twee jaar over de Turks-Israëlische relatie. Deze grieven legitimeren in Syrische ogen het verlenen van steun aan de PKK. Na de militaire staatsgreep van 1980 in Turkije reorganiseerde de PKK zich in Syrië en Libanon. Na 1982 had een groot aantal PKK-strijders zijn basis in de Beka'a vallei in Oost-Libanon, alwaar veel Syrische troepen gelegerd zijn.³⁹ PKK-leider Abdullah Öcalan verbleef lange tijd in Syrië en genoot de bescherming van Assad. Eind 1998 werd Syrië gedwongen zijn beleid ten aanzien van de PKK aan te passen. Onder ernstige militaire dreiging vanuit Turkije gebood Syrië Öcalan te vertrekken. Op 20 oktober 1998 werd te Adana een Turks-Syrische overeenkomst gesloten waarin Syrië beloofde zijn steun aan de PKK te beëindigen. Volgens Turkse bronnen hebben na de ondertekening van het akkoord zo'n 200 PKK-strijders Syrië verruild voor Noord-Irak.⁴⁰ Voor de lange termijn zou dit een belangrijke stap in de richting van stabilisatie van de verhoudingen tussen de twee landen kunnen zijn, anderzijds had een eerder verdrag met dezelfde strekking uit 1987 slechts kortstondig effect.

Reeds in 1983 vond de eerste Turkse militaire invasie in Noord-Irak plaats met het doel de PKK te isoleren. Tot aan de Golfoorlog waren deze interventies echter gelegitimeerd door een overeenkomst met Bagdad. Na 1991 zette Turkije zijn strijd tegen de PKK in Noord-Irak voort. Reeds enkele maanden na de vestiging van de

---

³⁵ Langs diplomatieke weg werd getracht het persbureau DEM in Keulen monddood te maken, in Turkse ogen is dit de echo van de PKK. Op een NAVO bijeenkomst trachtte Demirel voorts Duitsland zover te krijgen dat het de in Frankfurt gevestigde krant *Ozgur Politika* zou sluiten.

³⁶ 'Britain shuts down Kurd TV Channel' Reuters 23 April 1999

'Kurdish TV Station defiant over British closure', Reuters 26 April 1999

³⁷ Conflicten over water zijn talrijk in dit deel van het Midden-Oosten. In de verhoudingen tussen Turkije en Syrië gaat het met name over de rivier de Eufraat. De Syrische stad Aleppo is voor zijn watervoorziening afhankelijk van de Eufraat en watergebrek is de belangrijkste bedreiging voor de Syrische landbouw en economie. De Turkse aanleg van stuwdammen in deze rivier heeft tot confrontaties geleid.

³⁸ Begin jaren veertig wezen de Fransen deze provincie aan de Turken toe teneinde te voorkomen dat zij zich bij de Asmoghendheden zouden aansluiten. De Turken hebben deze provincie in de woorden van de Syriërs 'illegaal bezet'. Tot op de dag van vandaag leidt dit tot rancuneuze gevoelens bij de Syriërs.

³⁹ 'Levantine Labyrinths. A mini-war between Turkey and Syria cannot be excluded' *JIR* October 6, 1998

Chris Kutschera, 'The Middle East talks to Abdullah Öcalan' in: *The Middle East* April 1999, p. 9 - 11

⁴⁰ Lale Sariibrahimoglu, 'Syria's pledge to end PKK support furthers accord', *Jane's Defence Weekly* Vol 30 No 17, October 28, 1998

safe havens in Noord-Irak begon Turkije een nieuwe serie grensoverschrijdende operaties. In Irak leidde dit tot verschillende reacties. De Iraakse KDP, die de PKK sinds 1980 steunde, verleent nu steun aan de Turkse militaire operaties in Noord-Irak en staat sinds 1991 op voet van oorlog met de PKK. De Iraakse PUK daarentegen steunt de PKK en ziet de partij als een nuttige bondgenoot tegen de KDP. Tot slot zijn er aanwijzingen voor steun van het bewind in Bagdad aan de PKK. Het Iraakse bewind ziet de PKK als instrument tegen Turkije en de KDP. Na de arrestatie van Abdullah Öcalan zou Osman Öcalan toestemming van Saddam Hussein gekregen hebben om Irak te gebruiken als basis voor operaties tegen Turkije.

Gezien de Turkse aanwezigheid in Noord-Irak is de PKK gedwongen gebruik te maken van Noordwest-Iran voor de aanvoer van manschappen en materieel naar Zuidoost-Turkije.⁴¹ Begin dit jaar kwamen Turkije en Iran overeen militair samen te werken tegen de guerrilla van de PKK, maar in mei 1999 beschuldigde premier Ecevit Iran ervan de PKK aan de grens met Turkije te steunen.⁴² De PKK zou nog altijd logistieke ondersteuning van Iran krijgen, hetgeen Turkse acties in Iran tot gevolg kan hebben. De (sporadische) Iraanse steun aan de PKK lijkt gemotiveerd vanuit de machtsbalans in Noord-Irak.

6. Beoordeling en verwachting

Opvallend is dat de Koerden woonachtig in Turkije zich niet mogen beroepen op hun Koerd zijn. In vergelijking tot de buurlanden is de Turkse Koerdenpolitiek het meest repressief ten aanzien van uitingen van Koerdische identiteit. Terwijl de Koerden in Iran, Irak, en Syrië inwoner in het desbetreffende land én Koerd kunnen zijn, bestaan er in Turkije uitsluitend Turken. Deze minderhedenpolitiek heeft zijn oorsprong in het Kemalisme, het fundament van de Turkse republiek. Wanneer men uiting geeft aan de Koerdische identiteit is men verdacht. Dit heeft alles te maken met de weigering van het Turkse politieke en militaire establishment onderscheid te maken tussen gematigde Koerden en guerrilla's. Het gevolg van deze houding is dat het bereiken van een oplossing door een politieke dialoog onmogelijk is.

Tot op heden lijkt verandering in deze onverzoenlijke houding zeer onwaarschijnlijk. In de eerste plaats ziet het Turkse politieke en militaire establishment de successen van zijn Koerdenpolitiek in de arrestatie van Abdullah Öcalan en in het militair terugdringen van de PKK. In de tweede plaats is er de uitslag van de verkiezingen van april 1999, die wordt uitgelegd als een duidelijk bewijs voor de steun onder de bevolking voor de gevoerde Koerdenpolitiek. In de derde plaats staat de nationalistische regering die na de verkiezingen gevormd werd de harde lijn voor in de Koerdenpolitiek; ook deze coalitie lijkt niet van plan onderscheid te maken tussen gematigde Koerden en guerilla's. Echter, het inschatten van de toekomst van de Turkse Koerdenpolitiek is momenteel uitermate moeilijk.

Op 29 juni 1999 veroordeelde het Turkse Staatsveiligheidshof Abdullah Öcalan ter dood, precies 74 jaar nadat de leider van de Koerdische opstand in de jaren '20, sjeik

⁴¹ 'Kurds move fighters to northern Iraq from Lebanon via Iran' *al-Sharq al-Awsat* 22 May 1997

⁴² Reuters, 'Ecevit says Iran pushing Islamism on Turkey', Reuters, 9 May 1999

'Iran still accused of aiding PKK' *Turkish Daily News* April 24, 1999

Saïd, was geëxecuteerd door het Turkse bewind.⁴³ Alhoewel de verwachting van veel commentatoren reeds bij de arrestatie van Öcalan was dat dit vonnis tot een golf van geweld door de PKK tegen de Turkse staat zou leiden, volgde er geen intensivering van de strijd. In plaats daarvan zijn de signalen zeer gemengd. Enerzijds vinden er aanslagen plaats, anderzijds stelde het Presidentieel Comité zich tijdens het proces achter de verzoeningsgezinde koers van Öcalan en volgt dit leiderschapscomité nog altijd een gematigde koers. Het is echter onduidelijk hoe de houding binnen de PKK is ten aanzien van zijn veroordeelde leider.⁴⁴ De speculaties over een splitsing binnen de PKK en over het uiteengroeien van de overwegend Europese ERNK en de Turkse ARGK zijn talrijk.⁴⁵ De huidige verwarring binnen de PKK duidt erop dat deze organisatie zich in een overgangsfase bevindt.

Overigens betekent de veroordeling van Abdullah Öcalan niet dat het vonnis ook daadwerkelijk zal worden voltrokken. Om te beginnen moet het vonnis in hoger beroep bekrachtigd worden, een procedure die 6 tot 18 maanden duurt en ook kan leiden tot de uitspraak dat het proces opnieuw gevoerd moet worden. Vervolgens moet het parlement ermee instemmen, waarna alleen de president de uitvoering nog kan tegenhouden. In toenemende mate zijn de Turkse politieke partijen zich er van bewust dat de keuze voor of tegen executie tegelijkertijd een keuze is tussen internationale isolatie en binnenlandse vervreemding. Aangezien er in Turkije sinds 1984 geen executie meer heeft plaatsgevonden, is er geen reden om haast te maken met het maken van deze lastige keuze en kan het parlement Öcalan toevoegen aan de lange lijst ter dood veroordeelden door de uitspraak eenvoudig niet in stemming te brengen.

Niettegenstaande het bovenstaande is de houding van de huidige regering en van de Turkse politiek in brede zin ten aanzien van de Koerdische partijen (nog) ongewijzigd. Noch met de PKK, noch met de gematigde HADEP zal zij de dialoog aangaan. Ook is er geen tweede Turgut Ozal in beeld. Een politieke oplossing van het Koerdische vraagstuk in Turkije is daarmee op korte en middellange termijn niet waarschijnlijk.

Met maatregelen die een einde maken aan de economische achterstand in Zuidoost-Turkije in samenhang met meer democratische rechten op regionaal en lokaal niveau kunnen de scherpe kantjes van het conflict worden afgeslepen. Op korte termijn ontbreekt in Turkse ogen de noodzaak voor dergelijke maatregelen. Het Koerdenprobleem is geen destabiliserende factor meer zoals eind jaren '80 / begin jaren '90. De PKK is sindsdien meer en meer ingedamd en zijn activiteiten vormen momenteel geen bedreiging voor het functioneren van de Turkse staat. Bovendien kunnen zulke maatregelen op de lange termijn niet leiden tot oplossing van het 'probleem in Zuidoost-Anatolië'. De economische aspecten krijgen dan al gauw teveel aandacht, terwijl het Koerdische probleem juist gaat over het bestaan van de etnische Koerden en erkenning van groepsrechten. Daarnaast zou zo'n wijziging van

⁴³ Stephen Kinzer, 'Rebel trial in Turkey evokes 1925 case' in: New York Times July 10, 1999

⁴⁴ 'Kurdish rebels divided over Ocalan's peace overtures' AP 5 July 1999
en: 'Analysts: rebels no longer acting under the orders of Ocalan' in: Voice of America June 2, 1999,
<http://www.mnsi.net/~mergan95/2-6-99-VOA-pkki-statement.html>

⁴⁵ Sean Boyle, 'PKK may go back on the offensive, claims Ocalan' in: Jane's Intelligence Review
February 1999, p. 34

---

het politieke systeem de door Turkije gevreesde Koerdische afscheiding langs politieke weg mogelijk maken.

Concluderend kan gesteld worden dat het meest waarschijnlijke toekomstscenario een grotere verdeeldheid in de Turkse samenleving is: toenemende polarisatie tussen Koerden en Turken, en toenemende verdeeldheid tussen het zuidoosten en de rest van Turkije. Dit scenario kan op twee manieren voorkomen worden: wanneer de Turken bereid zijn tot een politieke dialoog, dan wel bereid zijn de etnische en culturele verscheidenheid van de Turkse staat te aanvaarden. Dit laatste impliceert het bestaan van de Koerden accepteren alsmede de rechten van deze grote 'etnische minderheid' erkennen. Geen van deze twee politieke zetten heeft de steun van het Turkse establishment.

IV DE KOERDEN IN IRAN

1. Algemene gegevens

Officieel is Iran een homogene samenleving met een nationale taal, Perzisch, en een religie, de shi'ietische islam. Alhoewel er sprake is van een gedeelde literaire, orale en culturele traditie (de *Iraniyat*), is de werkelijkheid genuanceerder. Zo is bijna 15% van de bevolking het Perzisch niet machtig. De etnische, taalkundige en religieuze verscheidenheid in het land is enorm.¹ De Azerbeidzjaanse Turken of Azeri's vormen de grootste etnische minderheid in Iran (24%), op de tweede plaats komen de Koerden.

In Iran zijn naar schatting 5 tot 7 miljoen Koerden woonachtig op een bevolking van zo'n 60 miljoen. Ze vormen circa 10 procent van de Iraanse bevolking en zijn overwegend soennitische moslims.

De Koerdische minderheid in Iran vormt een meerderheid in de provincies Koerdistan, Kermanshahan en West-Azerbeidzjan (Azerbeidzjan-e Gharbi). Ook zijn er Koerden woonachtig in het noorden van de provincie Khorassan, in Quachan en Bojnurd; deze Koerden vestigden zich hier rond 1600 in opdracht van sjah Abbas.² De aan de Koerden verwante Lurs leven met name in het bergachtige zuidwesten van Iran, in de provincie Lurestan.

Het alhier gangbare Koerdisch is sterk verwant aan de officiële taal in Iran. Zowel het Koerdisch als het Farsi, beter bekend als het Perzisch, behoren tot de West-Iraanse tak van de Indo-Europese taalgroep. Het merendeel van de Iraanse Koerden spreekt het Sorani of verwante Gorani dialect van het Koerdisch. Voorts zijn er in Koerden die de Kurmanji variant van het Koerdisch spreken woonachtig in West-Azerbeidzjan en Khorassan.

¹ **Etnische diversiteit:** Bijna de helft van de bevolking bestaat uit Perzen (50 – 51%), die de centrale regio's van Iran bewonen, in het bijzonder de provincies Teheran, Isfahan / Esfahan, Fars, Khorassan, Kerman, Yazd. Voorts: Azerbeidzjaanse Turken of Azeri's (24%), Koerden en Lurs (9%), de Baluchi in het Zuidoosten (2 - 3%), Arabieren (2,5 – 3 %), Turkmenen (1,5 – 2 %). Voorts verspreid over Iran Armeniers, Assyriërs, joden. (ca. 1%)

Taalkundige diversiteit: In de verschillende delen van Iran worden verschillende talen gesproken, met afzonderlijk een groot aantal dialecten. Perzisch is de taal van de meerderheid, regionaal wordt er ook Koerdisch, Luri, Baluchi, Gilaki, Azeri, Turks en Arabisch gesproken.

Religieuze diversiteit: Soennieten, Zoroastriërs, de Bahais, Armeense en Chaldese christenen en een klein aantal joden.

In: Shahrzad Mojab and Amir Hassanpour, 'The politics of nationality and ethnic diversity', in: Saeed Rahnema and Sohrab Behdad (eds.) *Iran after the Revolution, crisis of an Islamic State* (New York 1995) p. 229 – 251 en *Iran. Democratic Overview* <http://www.ipis.org/iran/demography.html>

² *Iran. Democratic Overview* <http://www.ipis.org/iran/demography.html>

2. De Iraanse minderheden- en Koerdenpolitiek

Met de Iraanse revolutie werd de shi'ietische islam (opnieuw) de staatsgodsdienst. De religieuze vrijheid werd in theorie door de constitutie van 1979 gewaarborgd, maar in de praktijk zijn niet-shi'ieten tweederangs burgers.³

De overwegend soennitische Koerden zijn sinds de Iraanse revolutie een minderheid in zowel etnische als religieuze zin. De nieuwe machthebbers zagen de Koerden al snel als een bedreiging toen deze het machtsvacuüm na het vertrek van de sjah aangrepen om in opstand te komen. Nationalistische bewegingen van niet-Perzische groepen in de Iraanse samenleving werden bestempeld als 'buitenlandse intriges', en in de buurlanden overheerste de soennitische islam. In 1980 riep Ayatollah Khomeini de *jihad* uit tegen de Koerden, die op dat moment in opstand waren. In de ogen van de machthebbers waren zij immers weinig meer dan ketters.

Sinds de Iraanse revolutie zijn de *Pasdarān-e Inqilāb* verschillende malen ingezet tegen de Koerden. Deze Revolutionaire Garde werd na de revolutie gecreëerd als tegenkracht van het leger en wordt vaak ingezet ten behoeve van de binnenlandse veiligheid. Voorts is in de Koerdische regio's de ordedienst *Ansār-e Hezballāhi* (de Helpers van de Partij van God) actief, die bekend staat om zijn gewelddadigheid.

Zeker tot halverwege de jaren '80 werd de Koerdische roep om meer autonomie beantwoord met inzet van militaire middelen, sindsdien tracht het Iraanse bewind de Koerden vooral te integreren met economische hulp voor de sociaal-economisch achtergebleven Koerdische regio's. Ook de culturele vrijheid is sinds het midden van de jaren '80 gegroeid, legale publicaties in het Koerdisch zijn ruimschoots voorhanden. Vanuit Teheran zijn er Koerdische radiuitzendingen en sinds 1994 zijn er twee door de staat gesponsorde Koerdische magazines. Onderwijs in het Koerdisch is echter nog altijd verboden.

2.1. Geschiedenis van de Iraanse Koerdenpolitiek

Onder Reza Sjāh (1925-1941) werd het Perzische Rijk met zijn culturele dominantie verheerlijkt en de Arabische cultuur zwart gemaakt. Etnische, taalkundige en culturele diversiteit werden ontkend. Separatistische bewegingen, waaronder die van de Koerden, werden onderdrukt. Het Koerdisch en andere niet-Perzische talen werden als lokale dialecten van het Perzisch bestempeld. Koerden werden gedwongen te verhuizen en hun land werd geconfisqueerd. Zowel gewapenderhand als via het schoolsysteem en de media werd getracht de verschillende etnische groepen te integreren.

Nadat Russische, Britse en Amerikaanse troepen in 1941 Iran waren binnengevallen, werd de pro-Duitse sjāh gedwongen af te treden ten gunste van zijn zoon, Mohamed Reza. In de bufferzone tussen de Russische en Anglo-Amerikaanse troepen vestigden de Koerden hun eigen autonomie onder Russische bescherming. Op 24

³ EIU Country Profiles, Iran (July 23, 1997) en

U.S. Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, Iran country report on human rights practices for 1998, February 26, 1999,

http://www.state.gov/www/global/human_rights/1998_hrp_report/en

Mojab and Hassanpour, 'The politics of nationality and ethnic diversity', in: Iran after the Revolution, crisis of an Islamic State (New York 1995) p. 241

januari 1946 werd de Republiek van Mahabad uitgeroepen. Na de terugtrekking van de buitenlandse mogendheden uit Noord-Iran, beëindigde het Iraanse leger in december 1946 het bestaan van de Republiek van Mahabad.⁴

Eind 1949 had Mustafa Barzani, één van de oprichters van de Republiek van Mahabad, de Koerden opgeroepen in opstand te komen tegen Ankara, Bagdad en Teheran. Mede onder invloed van deze oproep werden concessies gedaan in de Iraanse Koerdenpolitiek. In de jaren vijftig werd publicatie in het Koerdisch beperkt toegestaan, begon de staatsradio met uitzendingen in uitzendingen in het Koerdisch en werd een begin gemaakt met de aanpak van de economische onderontwikkeling in de provincie Koerdistan. In de loop van de jaren '60 en in de jaren '70 werden uitingen van Koerdische identiteit onderdrukt door de geheime politie, de *Savak*, en de Koerdische gebieden kwamen onder strenge controle van het regime. De arabiseringspolitiek dwong de Koerden te verhuizen en met landhervormingen werd de macht van de *agha's* beperkt. Tegelijkertijd koos Mustafa Barzani voor samenwerking met de sjah, waardoor de politieke oppositie van de Koerden tegen het regime aan kracht inbond.

Na de Iraanse Revolutie verkozen de Koerdische oppositiepartijen Komala en KDPI onderhandelingen boven gewapende strijd. Alhoewel zij konden rekenen op brede steun onder de Koerdische bevolking, was de onderhandelingspositie zwak. Het nieuwe regime beantwoordde de autonomie-eisen voor de Koerdische regio reeds in augustus 1979 met een militair offensief tegen de Koerden, en in 1984 had Teheran de controle over het gebied herwonnen.

3. Koerdische oppositie in Iran

De Iraanse Koerden zijn geïsoleerd van het politieke proces en een actieve rol in het politieke leven van Iran is voor hen niet mogelijk. De verschillende Koerdische partijen zijn illegaal. Koerdische activisten worden nog altijd gevangen gezet, ontvoerd, of zelfs vermoord. Ook executie van gevangenen komt nog voor. Tot slot zijn er aanwijzingen voor de vervolging van Koerden in het buitenland en voor represailles tegen familieleden in Iran. Aanslagen op Iraanse Koerden in Wenen, Berlijn en Bagdad worden in verband gebracht met de Iraanse geheime dienst. Overigens moet hierbij bedacht worden dat de Koerden in dezen geen uitzonderingspositie vormen, maar dat dit ook voor alle andere oppositionele elementen in Iran geldt.

3.1. De belangrijkste Koerdische partijen in Iran

- **Tudeh**

Tijdens de bezetting van Iran door de Sovjetunie trachtten de Sovjets hun macht in Iran te bestendigen via afscheidingsbewegingen. In eerste instantie was het instrument dat zij daartoe gebruikten de in 1941 gevormde communistische Tudeh-partij, maar omdat de partij in Iraans Koerdistan nauwelijks voet aan de grond kreeg

---

⁴ David McDowall, *A modern history of the Kurds* (London 1996), p.232-248 en Archie Roosevelt, Jr, 'The Kurdish Republic of Mahabad', in: *The Middle East Journal* 1 (1947); reprinted in: Gérard Chaliand (ed.), *People without a country* (London 1980 / 1993), pp. 122-138

voldeed zij niet aan het Russische doel.⁵ Gedurende de Iraanse revolutie was de Tudeh loyaal aan Khomeini, maar in mei 1983 werd de partij verboden. Tegenwoordig is de partij een onderdeel van de CPI.

• **Komala en KDPI**

In 1942 werd in Mahabad de nationalistische Komala opgericht.⁶ De aanhang van deze partij bestond vooral uit de jonge stedelijke middenklasse, maar in 1945 werd de steun van *agha's* verworven en volgde uitbreiding naar de stammen.⁷ In oktober 1945 voegde de stam van de Barzanis onder leiding van Mustafa Barzani zich bij de partij.

Het in april 1943 gekozen Centrale Comité keek voor ideologische leiding naar de Sovjetunie en de partij geraakte in toenemende mate onder Russische invloed. Op Sovjet-instigatie werd Qazi Muhammad partijleider en via de president van Sovjet-Azerbeidzjan kreeg hij de instructie een Democratische Partij op te richten, zodat de Koerden hun vrijheid zouden bereiken. In december 1945 werd de KDP opgericht, de Komala werd ontbonden.⁸

Op 22 januari 1946 riep de KDP de Republiek van Mahabad uit, een vazalstaat van de Sovjetunie. Na het einde van de republiek vluchtte Barzani naar de Sovjetunie en werd de KDP tot de illegaliteit veroordeeld; het ondergrondse bestaan ging lange tijd gepaard met een kwijnend bestaan. Koerdische leiders waren geëxecuteerd, zaten gevangen of leefden in ballingschap. Pas na de Islamitische Revolutie functioneerde de partij voor korte tijd in het openbaar.

In 1957 was de naam van de partij gewijzigd in KDP-I, dit teneinde zich te onderscheiden van de Iraakse KDP. Alhoewel het doel van de partij door de tijd heen is veranderd, is het streven al enige tijd een democratisch Iran en autonome rechten voor de Koerden. Zowel in 1980 als in 1988 was er onenigheid over de te volgen koers ten aanzien van het bewind in Teheran, hetgeen leidde tot afsplitsingen. In beide gevallen was de keuze tussen onderhandelingen met de Iraanse regering of voortzetting van het gewapend verzet tegen het regime.⁹

⁵ Roosevelt, 'The Kurdish Republic of Mahabad', p. 125-127

en: Hassan Arfa, The Kurds: an historical and political study (London 1966), p 76, 77

⁶ **Komala: (1)**

Komala-i Jiyani Kurdistan / Committee for the Revival of Kurdistan, in: David McDowall, A modern History of the Kurds, London 1996), p. 237

Komula-e-Zhian-e Koerdestan / Committee for the regeneration of Kordestan

Komala-i Zhihawe-i Kurd / Society for Kurdish Revival, in: Martin van Bruinessen, 'Kurdish tribes and the state of Iran: The case of Somko's revolt', in: Richard Tapper (ed), The conflict of tribe and state in Iran and Afghanistan (London 1983), pp. 364 - 400, p. 393

Komala-i-Zhian-i-Kurd / 'Committee of Kurdish Youth, in: Roosevelt, 'The Kurdish Republic of Mahabad', p. 123

⁷ Martin van Bruinessen, 'Kurdish tribes and the state of Iran: The case of Somko's revolt', p. 390 - 393

⁸ David McDowall, A modern history of the Kurds, p. 237 - 241, en Roosevelt, 'The Kurdish Republic of Mahabad', p. 126 / 127

⁹ In 1980 verbond de kleinste groep zich met de Tudeh, in 1988 vormde een deel van de KDPI de KDPI-ri. Deze laatste splitsing kwam in januari 1997 ten einde, toen men zich weer verenigde.

Bij de laatste Iraanse parlementsverkiezingen waaraan de KDPI mocht deelnemen, in 1980, behaalde zij 80 procent van alle Koerdische stemmen. Door de moorden op zijn leiders is de partij echter aanzienlijk verzwakt. In 1989 werd partijleider Ghassemlou tijdens geheime onderhandelingen met vertegenwoordigers van de Iraanse regering in Wenen vermoord. Zijn opvolger Sharafkandi werd in 1992 in opdracht van Teheran in Berlijn vermoord. De huidige leider is Abdullaha Hassanzadeh.¹⁰

• **Komala en CPI**

Sociaal-economische verandering in de jaren '60 en '70, agrarische hervormingen, verbeterde communicatiemogelijkheden, economische migratie en bevolkingsgroei verlegden de nadruk van tribale afstamming naar etnische achtergrond. Toen stamhoofden en feodale heersers na de Iraanse revolutie trachtten de klok terug te draaien en de landhervormingen van de sjah ongedaan wilden maken, verenigde de niet-tribale plattelandsbevolking zich eerst in boerenvakbonden en vervolgens met de linkse stedelijke groeperingen in de Komala.¹¹ Deze organisatie was in 1967/9 gevormd door jonge marxistische studenten in Teheran.

Deze Komala streeft naar een socialistische Iraanse staat waarin de rechten van de Koerden worden erkend. Sinds 1980 voert de organisatie een gewapende strijd tegen de Islamitische Republiek. De militaire tak kreeg in 1981 de naam *Komala's Peshmerga Force*, een organisatie van kleine guerrillatroepen die in Iraans-Koerdistan *hit-and-run* acties uitvoert en uitvalsbases in de provincie Suleymaniya in Noord-Irak heeft.

In 1982/3 vormde de Komala¹² samen met verschillende kleinere linkse organisaties de CPI, waarbinnen Komala zelfstandig functioneert. In 1991 zou de Komala gesplitst zijn in twee facties, een meerderheid onder leiding van Mansur Hekmat¹³ en een minderheid onder leiding van Abdullah Mohtadi.

---

¹⁰ Safa Haeri, 'Iranian Kurdish leaders condemn abduction of Ocalan', Iranian Press Service 18th February 1999 en

Report of the Central Committee to the XIth Congress of the Democratic Party of Iranian Kurdistan (December 22-26, 1997), <http://www.pdk-iran.org/report.htm>

¹¹ **Komala: (2)**

Komalay Shoresheri Zahmatkeshani Kurdistan Iran, Organization of Revolutionary Toilers of Iranian Kurdistan / Revolutionary Organization of the Toilers (/Toiling People) of Kurdistan
In het Koerdisch heeft Komala dezelfde dubbele betekenis als 'society' in het Engels: (1) maatschappij of samenleving en (2) vereniging of genootschap.

¹² **Komala: (2)**

Komalay Shoresheri Zathmatheshani Kurdistan Iran, Organization of Revolutionary Toilers of Iranian Kurdistan, de Koerdische organisatie van de Communistische Partij van Iran.

¹³ De Komala- en CPI-afsplitsing onder leiding van van Mansur Hekmat ging in november 1991 verder als de internationaal-marxistische ICWP, met vestigingen in Zweden en Groot-Brittannië. De partij had zijn eerste congres in juli 1994 en heeft de vestiging van een communistische samenleving ten doel.

Als urgente taak ziet men de omverwerping van de Islamitische Republiek. De partij heeft een Koerdistan Comite, de voorzitter is Rahman Hoseinzadeh. Het Comité voor Koerdistan ziet afscheiding van Iran en de vorming van een onafhankelijke staat na een referendum als legitiem doel voor het Koerdische volk.

4. De Koerdische invloed op het functioneren van de Iraanse staat

Begin dit jaar zou het in de verschillende Koerdische provincies opnieuw tot een treffen zijn gekomen tussen de veiligheidstroepen en de Iraanse Koerden.¹⁴ Gewelddadige protesten, uitgebroken naar aanleiding van de gevangenneming van Abdullah Öcalan, zouden bovendien hebben geleid tot militaire manoeuvres in de provincie Koerdistan.¹⁵ Desalniettemin hebben de Koerden een verwaarloosbare invloed op het functioneren van de Iraanse staat, sinds zij in 1984 militair verslagen zijn.

5. Internationale aspecten van het Koerdische vraagstuk in Iran

Ten tijde van de Iran-Irak oorlog werden de Iraanse Koerden gesteund vanuit Irak. Het Iraanse regime steunde gedurende de Iran-Irak oorlog de Iraakse KDP, terwijl het de eigen Koerden onderdrukte. Dit had tot gevolg dat Iran in zijn aanvallen op Irak sinds 1983 werd gesteund door de Iraakse KDP, terwijl de KDPI samenwerkte met Irak. Nadat Iran de militaire controle over de eigen Koerdische regio had herwonnen, moesten de KDPI en de Komala uitwijken naar Noord-Irak, waar zij sindsdien hun bases hebben.

Momenteel zijn er geen aanwijzingen voor buitenlandse steun aan de Iraanse Koerden, wel zouden ze in de toekomst Turkse steun kunnen krijgen vanwege de vermeende Iraanse steun aan de PKK. Behalve de PKK steunt Iran afwisselend de KDP en de PUK, alsmede een aantal kleinere Koerdische organisaties in Noord-Irak.

6. Beoordeling en verwachting

Gezien de actuele ontwikkelingen in Iran is het moeilijk te voorspellen hoe de politieke machtsstrijd tussen het conservatieve establishment enerzijds en de hervormingsgezinden anderzijds zal eindigen.

De machtsstrijd tussen de conservatieven en de geestelijken onder leiding van ayatollah Khamenei enerzijds en de hervormingsgezinden onder leiding van president Mohammed Khatami anderzijds heeft nog allerminst tot een verbetering van de mensenrechtensituatie in Iran geleid.¹⁶ De overwegend Koerdische regio's in het noordwesten van Iran blijven zelfs gesloten voor de internationale media en mensenrechtenorganisaties.

Reeds in september 1997 benoemde Khatami echter zijn hervormingsgezinde adviseur in etnische aangelegenheden tot gouverneur van Koerdistan. Hij werd de eerste gouverneur van Koerdistan in twintig jaar en nam met enig succes de wederopbouw van de burgermaatschappij alsmede de economische ontwikkeling in

---

¹⁴ 'Iran: Kurds continue to protest against capture of Ocalan', *Tehran Times*, 21 February 1999

¹⁵ 'Iran Gulf exercises make waves in GCC' in: *Jane's Defence Weekly* Vol. 31, no. 10, 10-03-99

¹⁶ Human Rights Watch World Report 1999, *Iran: Human Rights Developments* p. 1.

<http://www.hrw.org/hrw/worldreport99/mideast/iran.html> en

Human Rights Watch World Report 1998, *Iran: Human Rights Developments*

<http://www.hrw.org/hrw/worldreport/Mideast-04.htm>

---

de regio ter hand.¹⁷ Daarnaast is er gezien de relatief zwakke positie van de Iraanse Koerden ruimte voor enig gematigd optimisme; er is in ieder geval weinig tot niets dat erkenning van hun culturele rechten in de weg staat.

Concluderend is de inschatting dat de Iraanse Koerden op korte en middellange termijn geen serieuze bedreiging vormen voor de stabiliteit of de eenheid van Iran.

---

¹⁷ Jonathan Lyons, 'Iran seeks Islamic response to Kurdish question', Reuters May 02, 1999
<http://www.mnsi.net/~mergan95/3-5-99-Reu-Iran-seeks-kurds-question.html>

V. DE KOERDEN IN IRAK

1. Algemene gegevens

In Irak zijn ruim 4 miljoen Koerden woonachtig op een bevolking van bijna 20 miljoen. Ze vormen zo'n 23 procent van de Iraakse bevolking en zijn daarmee de grootste etnische minderheid in Irak. Turkmenen, Assyriërs en andere minderheden maken zo'n 5 procent van de Iraakse bevolking uit.

De gebieden in Irak met een overwegend Koerdische bevolking zijn de noordelijke provincies Irbil, Dohuk en Suleymaniya - die in handen van de Koerdische opstandelingen zijn - en de provincies Kirkuk en Kanaqin.

Het merendeel van de Iraakse Koerden Koerden in Irak spreekt het Sorani of de daaraan verwante Gorani variant van het Koerdisch. In Abra, Emadiyah, Zakho en Sanjar, Mosul, wordt de Kurmanji-variant van het Koerdisch gesproken.

2. De Iraakse minderheden- en Koerdenpolitiek

In Irak bestaat geen vrijheid van meningsuiting, pers en vergadering, met uitzondering van Iraaks Koerdistan. Terwijl de media in centraal Irak in handen van de overheid zijn en worden gebruikt voor propaganda doeleinden van de regerende Ba'ath-partij, verschijnen er in Noord-Irak uiteenlopende kranten en zijn er uitzendingen van verschillende radio- en televisiezenders. Tevens zijn er in Iraaks Koerdistan een groot aantal partijen en organisaties actief, in tegenstelling tot de rest van Irak. Al deze vrijheden zijn gerelateerd aan het feit dat Iraaks Koerdistan sinds 1991 niet meer onder het gezag van het regime in Bagdad valt.

Wel lijdt een deel van Noord-Irak onder de politiek van gedwongen migratie. Bagdad gaat nog altijd dor met de arabisering van de economisch en strategisch belangrijke gebieden Kirkuk en Khanaqin, waarbij Koerdische en Turkmeense families gedwongen worden te verhuizen.¹ Daarnaast poogt het Iraakse regime op diverse manieren zijn invloed in het gebied te laten gelden.

Nadat onderhandelingen met de Koerdische partijen waren afgebroken, startte het Iraakse bewind in oktober 1991 een intern embargo tegen de Koerdische regio. Gecombineerd met het VN-embargo leidde dit tot ernstige verarming van Iraaks Koerdistan. Tegelijkertijd trok Bagdad alle ambtenaren en legereenheden uit Noord Irak terug. Wel bleven de Iraakse geheime diensten in het gebied actief. Diverse pogingen om het VN-hulpprogramma te ondermijnen volgden. Bomaanslagen op konvoien, aanslagen op buitenlandse hulpverleners en het afwijzen van aanvragen voor visa belemmerden de hulpverlening zeer. Ook aanslagen op Koerdische leiders en -doelen vonden veelvuldig plaats. Tot slot is ook de olietoevoer naar Noord-Irak

¹ U.S. Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, Iraq Country Report on Human Rights, February 26, 1999 http://www.state.gov/www/global/human_rights/1998_hrp_report/

en de smokkel naar de buurlanden een drukmiddel. Zo was het directe gevolg van het Washington-akkoord een dramatische terugval in het aantal tankauto's naar Noord-Irak.²

2.1. de geschiedenis van de Iraakse Koerdenpolitiek

In de periode van 1919 tot 1947 vonden er verschillende opstanden plaats, geen van alle met langdurig resultaat. Het Iraakse leger slaagde er in 1946 in de rebellie neer te slaan die in 1943 door de Barzanis was ontketend. Mulla Mustafa al-Barzani, 'de vader van het Koerdisch nationalisme' en de leider van de Barzanis, vluchtte naar Iran en keerde pas in 1958 terug uit zijn ballingschap.

In 1958 maakte een militaire staatsgreep onder leiding van kolonel Abd al-Karim Qasim een einde aan de door de Britten gevestigde monarchie in Irak. Qasim werd de nieuwe leider en beloofde de Koerden democratische rechten en landhervormingen. Gefrustreerd in hun verwachtingen, trokken Barzani en zijn strijders zich in 1961 terug in de bergen en begonnen zij een nieuwe opstand.

In juli 1968 kwam de Ba'ath partij aan de macht. Het nieuwe bewind begon al snel onderhandelingen met de opstandige Koerden onder leiding van Barzani. In het Maart-Manifest van 1970 beloofde de regering volledige erkenning van de Koerdische identiteit, alsmede autonomie binnen vier jaar. De olierijke regio rond Kirkuk bleef buiten het akkoord. Onenigheid over de territoriale grenzen en over de olie-inkomsten, alsmede subversieve acties van beide kanten maakten de uitvoering van de overeenkomst onmogelijk. Het bewind startte een arabiseringscampagne waarbij de Koerden uit de voor de Iraakse olieproductie belangrijke districten Kirkuk en Khanaqin werden gedeporteerd.³ Barzani consolideerde binnenlands zijn heerschappij over Iraaks Koerdistan, extern haalde zijn KDP de banden aan met Iran en werden contacten onderhouden met Israël en de Amerikaanse CIA.

In 1974 kondigde Bagdad een autonomie-wet af. Barzani wees dit voorstel af en vestigde in de bergen van Irak zijn eigen autonomie,⁴ daarbij gesteund door Iraanse artillerie, wapens geleverd door de CIA, en Israëlische en Britse militaire instructeurs.⁵ Reden voor deze westerse steun was de Amerikaanse intentie de druk op het regime in Bagdad te verhogen, teneinde de aandacht van Irak af te leiden van het conflict tussen Syrië en Israël, en om Irak te dwingen tot concessies in het grensconflict met Iran rond de Shatt al-Arab rivier.⁶

² Sarah Graham-Brown and Zina Sackur, The Middle East: The Kurds – A regional issue (Writtenet Country Papers December 1995) <http://www.unhcr.ch/refworld/country/writenet/wrikurd.htm> en Ofra Bengio, 'The challenge to the territorial integrity of Iraq' in: Survival Vol. 37, no. 2, Summer 1995, pp. 74 – 94.

³ Martin van Bruinessen, 'Kurdish society and the modern state: ethnic nationalism versus nation-building', in: Turaj Atabaki and Margreet Dorleijn (eds.), Kurdistan in search of ethnic identity (Utrecht 1990), p. 39

⁴ Sa'ad Jawad, 'Recent developments in the Kurdish issue', in: Tim Niblock (ed.), Iraq: The contemporary state (London 1982), p. 49 - 58

⁵ Kurdish society and the modern state, 40

⁶ Zie: Patrick Seale, Asad. The struggle for the middle east (London 1988, Berkeley 1995), p. 239 - 244

In 1975 kwamen Iran en Irak tot een akkoord over hun grensconflict (Verdrag van Algiers) en viel de buitenlandse steun weg. De Koerden leden daarop een jammerlijke nederlaag tegen het Iraakse leger. Er kwam een einde aan de 'Iraanse vazalstaat' geleid door Barzani en Irak vestigde een 'cordon sanitaire' van 10-15 kilometer breed langs de grens met Iran. Honderden Koerdische dorpjes werden vernietigd en de bevolking werd verdreven.⁷ In Iraaks Koerdistan bleef het in de daaropvolgende jaren rustig.

Bij het uitbreken van de Iran-Irak oorlog zagen de Koerden hun kans schoon de gewapende strijd te hervatten. De KDP werkte samen met Iran, ondanks het feit dat Teheran de eigen Koerden onderdrukte. De PUK bood onderdak aan de Iraanse vluchtelingen en was tegelijkertijd gekant tegen Bagdad. De PUK weigerde echter in de Iraanse offensieven betrokken te raken en bood weerstand aan de Iraanse invallen in Irak. Tegen het einde van de Iran-Irak oorlog begon Bagdad een serie militaire acties tegen de Koerdische dorpsbewoners in Noord-Irak, de *Anfal*-operaties (zie 2.3). De wraak van het regime in Bagdad werd na het staakt-het-vuren tussen Iran en Irak van augustus 1988 voortgezet. Bij het uitbreken van de Golfoorlog staakten de Koerden hun guerrilla-activiteiten volledig.

Volgend op de nederlaag van het Iraakse leger in Koeweit in de Golfoorlog, kwamen de shi'ieten in Zuid-Irak in februari 1991 in opstand tegen het bewind in Bagdad. In maart 1991 werd het shi'ietische voorbeeld gevolgd door de Koerden in Noord-Irak; een nieuwe Koerdische opstand was een feit. De tegenaanval van het Iraakse leger kwam snel. Nadat de shi'ietische opstand was neergeslagen, heroverde het regime de belangrijkste steden in Noord-Irak. In de eerste week van april waren beide opstanden neergeslagen. Als gevolg van het neerslaan van de Koerdische opstand vluchtten zo'n 700.000 Koerden naar Iran en ongeveer 350.000 Koerden naar Turkije. Turkije besloot deze vluchtelingen echter niet op te nemen; de grens bleef gesloten. Eenieder die het Turkse grondgebied meer dan honderd meter inkwam, stuitte op Turkse soldaten die waarschuwingsschoten in de lucht losten. De tv-beelden uit het Iraaks-Turkse grensgebied mobiliseerden de wereldopinie en resulteerden in het opzetten van de 'safe havens'. (zie 4.1)

2.2. De Al Anfal Campagnes

Als straf voor de Koerdische steun aan Iran begon het Iraakse regime tegen het einde van de Iran-Irak oorlog een serie militaire acties tegen de Koerden in Noord-Irak. Deze acties van het Iraakse leger staan bekend onder de naam 'Al Anfal Campagne' en werden uitgevoerd onder het gezag van Ali Hasan al-Majid, speciale gouverneur in het gebied. Het patroon van de militaire acties gedurende de *Anfal*-campagnes was vrijwel identiek. Allereerst werd een Koerdische nederzetting omsingeld met behulp van de *jash*, in Iraakse krijgsmacht opererende Koerden die door collaborerende stamhoofden zijn verhuurd. Vervolgens ging het Iraakse leger over tot bombardementen, in een groot aantal gevallen met chemische wapens. De dorpsbewoners die probeerden te vluchten werden gevangen genomen. Vervolgens werd het dorpje platgewalst. Daarna verdwenen veel inwoners van de aardbodem,

⁷ Martin van Bruinessen, 'Kurdish society and the modern state', in: Atabaki and Dorleijn (eds.), *Kurdistan in search of ethnic identity* (Utrecht 1990), p. 40 en: Sa'ad Jawad, 'Recent developments in the Kurdish issue', in: Tim Niblock (ed.), *Iraq: The contemporary state* (London 1982), p. 49 - 58

naar later bleek in massagraven, terwijl anderen gedwongen werden naar *resettlement camps* in onvruchtbare streken te verhuizen.⁸

Tussen april 1987 en september 1989 werden de plattelandseconomie en de infrastructuur vernietigd. Het veelvuldig gebruik van chemische wapens tegen de Koerdische bevolking kostte ten minste 50.000 levens, mogelijk zelfs meer dan 100.000. Meer dan 1,5 miljoen Koerden werden in de *Anfal*-campagnes verdreven, ten minste 70.000 Koerden 'verdwenen'.⁹ De verschillende *Al Anfal* Campagnes zijn te typeren als een georganiseerde poging om de Iraakse Koerden uit te roeien. Zowel Human Rights Watch als de speciale VN-rapporteur hebben geconcludeerd dat deze overheidspolitiek een schending van het genocideverdrag was en dat er misdaden tegen de menselijkheid plaatsvonden. Overigens was de internationale aandacht voor deze ontwikkelingen minimaal en was er geen roep om internationaal ingrijpen.

3. Koerdische oppositie in Irak

De verhouding tussen de Koerden en de Iraakse staat kenmerkt zich door een lange geschiedenis van gewapende strijd. Desalniettemin werd er verschillende malen met oppositiepartijen serieus onderhandeld over autonomie.

3.1. De belangrijkste Koerdische partijen in Irak

- **KDP**

Ibrahim Ahmad vestigde in 1946 een ondergrondse organisatie, de Iraakse tak van de in december 1945 in Iran opgerichte KDP. De huidige leider van de KDP is Masoud Barzani, een zoon van Mulla Mustafa Barzani. De tribaal-gerichte KDP vecht voor een democratisch Irak en federale rechten voor de Koerden. Met name in de periode van 1958 tot 1975 werd de KDP gekenmerkt door interne conflicten tussen niet-tribale leiders en de stam van de Barzanis.

---

⁸ Zie onder meer: Human Rights Watch, [Iraq's crime of genocide](#), [Genocide in Iraq](#) en [The Anfal Campaign in Iraqi Kurdistan. The destruction of Koreme](#) <http://www.hrw.org/hrw/pubweb/Webcat-53.htm>

⁹ Verdwijningen:

UN Special Rapporteur: tienduizenden

Human Rights Watch schatte het aantal tussen de 70.000 en 150.000

Amnesty International op meer dan 100000.

Zie: U.S. Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, [Iraq Country Report on Human Rights](#), February 26, 1999

http://www.state.gov/www/global/human_rights/1998_hrp_report/

Na het einde van de Republiek van Mahabad had Mustafa Barzani zijn toevlucht gezocht in de Sovjetunie, waar hij in ballingschap leefde tot de Iraakse revolutie. Na zijn terugkeer in Irak mengde hij zich in toenemende mate in de interne aangelegenheden van de KDP. Alhoewel Barzani in 1955 tot ereleider van de Iraakse KDP was gekozen, was de feitelijk leider Ibrahim Ahmad. Ahmad was naar de mening van Barzani echter teveel gericht op de niet-tribale, stedelijke Koerden. In 1964 pleegde Barzani een interne coup en nam hij de macht over; Ahmad en zijn gewapende guerrilla's vluchtten naar Iran.

In 1965 keerde de KDP-factie van Ahmad onder leiding van Jalal Talabani terug in Irak. In de strijd tegen de KDP van Barzani riep deze factie in 1966 de hulp in van Bagdad. Na het Maart Manifest van 1970 sloten Bagdad en Barzani een wapenstilstand. Ahmed en Talabani verzoenden zich vrijwel direct met Barzani en accepteerden zijn leiderschap. Uiteindelijk was de nederlaag van het Koerdische verzet in maart 1975 de aanleiding voor de definitieve splitsing in de KDP. Jalal Talabani stichtte in Syrië de PUK en Sami Abdulrahman vormde samen met Idris en Masoud Barzani in Iran een 'Provisional Leadership' voor een nieuwe KDP.¹⁰

- **PUK**

Op 1 juni 1975 vestigde Jalal Talabani in Damascus (Syrië) de PUK. Dit was een coalitie tussen zijn KDP-factie, de Iraakse Komala, en de SPI. Teneinde de machtbasis te vergroten in de rivaliteit met de KDP, stond de partij open voor toetreding van andere Koerdische groeperingen hetgeen resulteerde in ideologische pluriformiteit. De PUK beschouwt zich als een sociaal-democratische partij en streeft naar federale rechten voor de Koerden in een democratisch Irak.

- **Socialistische partijen: SPI, SPIK, SPK en KSDP**

In de periode na 1975 werden allerlei kleinere linkse en nationalistische organisaties gevormd, onder leiding van figuren als Rasul Mamand en Mahmud Osman. De meeste van hen sloten zich na verloop van tijd aan bij de KDP dan wel de PUK. Uiteindelijk bleef alleen de kleine KSDP over. Deze tribaal gerichte partij onderhoudt goede betrekkingen met de PUK, wordt gesteund door Iran en telt enkele honderden peshmerga's.

- **Communistische partijen: ICP, KCP, KTP, ICP, CPK**

De ICP vocht in 1974 aan de zijde van het regime in Bagdad tegen de Koerden. In 1979 veroordeelde Saddam Hussein de partij tot de illegaliteit. Deze niet specifiek Koerdische partij zocht zijn toevlucht in Iraaks en Iraans Koerdistan en de aanhang onder de Koerden groeide. Sinds de inval in Irbil in augustus 1996 zijn veel Arabische leden uit Noord-Irak vertrokken en zijn invloed en activiteiten afgenomen. De partij heeft goede betrekkingen met zowel KDP als PUK.

Een andere communistische partij is de in 1991/92 opgerichte CPK. Deze partij heeft niet zozeer een ideologie, maar is verbonden met de Surchi stam. Leider is Omar

---

¹⁰ Op een partijcongres van de KDP-PL in 1979 werd de naam gewijzigd in KDP. De Barzanis namen de controle over, voormalig partijsecretaris Muhammed Mahmud Abdul-Rahman (Sami) verliet met zijn aanhang de KDP en stichtte een jaar later de KPDP. Enkele jaren later keerde zijn factie terug tot de KDP van de Barzani's.

Khider Surchi. De betrekkingen met de KDP zijn slecht na een KDP aanval in 1996 waarbij een van de stamleiders gedood werd.

- **Islamitische groeperingen**

Voor de Iran-Irak oorlog bestonden er nergens islamitische Koerdische partijen. Met Iraanse steun werden begin jaren '80 de volgende Islamitische groeperingen in Iraaks Koerdistan gevestigd: *The Kurdish Islamic Army*, *The Kurdish Party of God*, *The Revolutionary Kurdish Party of God* en de *Feyli Kurdish Islamic Movement*.

De meest invloedrijke islamitische groepering is de in 1985 /1986 opgerichte IM. Deze soennitische organisatie vecht voor Koerdische rechten binnen een islamitisch systeem in Irak. De partij telt zo'n vijfduizend peshmerga's en is de belangrijkste islamitische bondgenoot van Iran in Noord-Irak. Mogelijk ontvangt de partij eveneens steun van islamitische kringen uit Turkije en Saoedi-Arabië. Betrekkingen met de PUK zijn goed, maar lijken ingegeven door pragmatische overwegingen. De macht van de partij is beperkt tot het gebied rond de stad Halabja.

Kleinere islamitische groeperingen actief in Noord-Irak zijn *Nadha Islamiya* (IUM), een partij met slechts enkele peshmerga's; *al-Rabita*, een mogelijke alsplitsing van de IMK zonder peshmerga's; *Hamas*, die zich door bomaanslagen en moorden doet gelden; IUP, zonder eigen peshmerga's; en tot slot nog een tweetal *Hezbollah*-partijen, beide geleid door leden van de Barzani-stam. Daarvan is de begin jaren tachtig gevormde RKH een Iraanse bondgenoot in Noord-Irak.

Daarnaast zijn er in de loop van de jaren nog allianties geweest waarin Koerdische partijen participeerden.

- **Een Koerdische (gelegenheids)alliantie: het IKF**

De Anfal-campagnes leidden tot toenadering tussen de verschillende Koerdische partijen, hetgeen resulteerde in de oprichting van het IKF in mei 1988. In 1992 bestond het IKF uit de KDP, PUK, KSP en KSPI, ICP, KPDP, KTP en ADM (Assyrian Democratic Movement) en organiseerde het de verkiezingen van mei dat jaar. De 100 zetels in het op 4 juni 1992 gevormde *Kurdish Parliament of Irbil* werden verdeeld tussen KDP en PUK, vijf extra zetels werden toegevoegd voor de Assyrische christenen. Ook werd er een raad van ministers gevormd (zie 4.2).

- **De Iraakse oppositie verenigd: het INC**

In Wenen werd in 1992 het INC opgericht, een politieke groepering gericht op de vereniging van alle Iraakse oppositiegroeperingen met als doel de krachten te bundelen voor een democratisch Irak. In 1995 vervreemde INC-leider Ahmad Chalabi zich van de KDP door zijn nauwe banden met PUK leider Jalal Talabani. Na het door Bagdad gesteunde offensief van de KDP in 1996 werd de PUK verdreven uit Irbil en was het INC haast vernietigd.

In april 1999 werd te Londen het leiderschap van Chalabi over het INC vervangen door een zevenhoofdig presidentieel comité. De grootste islamitische oppositiegroep, de SCIRI (Supreme Council for the Islamic Revolution in Iraq) boycotte de eerste

vergadering. Deze partij ziet het INC als een Amerikaanse poging de Iraakse oppositie te domineren. Ook participeert er geen soennitische oppositiegroep.

4. Internationale aspecten van het Koerdische vraagstuk in Irak

4.1. De vestiging van de *safe haven* in 1991

Op 15 februari 1991 zei de Amerikaanse president George Bush: "Er is een andere manier om een eind te maken aan het bloedvergieten, namelijk dat het Iraakse leger en het Iraakse volk de zaak in eigen hand nemen en Saddam Hussein dwingen af te treden."¹¹ Deze publiekelijke aansporing tot opstand bleek geen Amerikaanse steun te impliceren toen er in maart 1991 een Koerdische opstand uitbrak, noch toen deze eenmaal aan de gang was, noch toen de opstand door beschietingen en bombardementen werd neergeslagen door het Iraakse regime.

De enorme aantallen Iraakse Koerden aan de Turkse grens in 1991 leidden ertoe dat Turgut Ozal de instelling van een *safe haven* in Noord-Irak bepleitte. Turkije wilde voorkomen dat het aantal Koerden in eigen land zou toenemen; Koerdische vluchtelingen uit Irak mochten geen asiel krijgen.

Gedwongen door de enorme aandacht die de media aan de humanitaire nood van de Koerden aan de Turks-Iraakse grens besteedde, werd er uiteindelijk toch ingegrepen. Dit ingrijpen resulteerde in de instelling van *safe havens*. De humanitaire nood werd derhalve niet opgelost door bij Turkije aan te dringen op het verlenen van tijdelijk asiel voor de Koerden op humanitaire gronden, maar door inbreuk te maken op de Iraakse soevereiniteit. Het Iraakse leger moest zich terugtrekken en de Iraakse luchtmacht werd verboden actief te zijn boven 36^e breedtegraad. Een multinationale troepenmacht onder leiding van de Verenigde Staten zorgde voor de opbouw van opvangkampen voor de ontheemden. Als legitimatie voor deze actie werd VN-Veiligheidsraadresolutie 688 van 5 april 1991 aangevoerd, waarin wordt gesteld dat de massale stroom vluchtelingen "towards and across international frontiers and to cross-border incursion, (...) threaten international peace and security in the region."

Half juli werden de laatste buitenlandse troepen teruggetrokken uit Noord-Irak. Met Turkse instemming bleef de vijfduizend man sterke interventiemacht gelegerd op Incirlik. Op 18 april 1991 was er een 'Memorandum of Understanding' met het Iraakse regime gesloten. Vervolgens heeft een 'UN Guard Contingent' van 500 VN bewakers het toezicht op de veiligheid overgenomen. De VN en diverse NGO's zorgden voor de hulpverlening.

Op 24 april 1991 besloten de Iraakse president en de Koerdische guerrillaleiders vrede te sluiten.¹² Onderhandelingen over autonomie tussen de Iraakse overheid en de KDP en de PUK leverden niets op. Tegelijkertijd namen de schermutselingen tussen de KDP en de PUK toe. Op 20 oktober trok het regime zijn handen van de regio af. De Koerden slaagden erin hun onenigheid opzij te zetten en in mei 1992 vonden verkiezingen plaats. Deze verkiezingen leidden tot het Koerdisch parlement

¹¹ Michael Stein, 'Koerden eerste slachtoffer van Bush' nieuwe wereldorde' NRC Handelsblad 6 april 1991

¹² 'Koerden hebben geen andere keus dan onderhandelen' De Volkskrant 26 april 1991

van Irbil en een Koerdisch Regionaal Bestuur. Defacto was de autonomie gevestigd, maar niemand erkende hun informele staat.

4.2. Van defacto autonomie tot strijd tussen de KDP en de PUK

Het Koerdische bestuur dat na de verkiezingen van 1992 werd gevestigd, kenmerkte zich van begin af aan door tegenstellingen terug te voeren op de rivaliteit tussen de KDP en de PUK. Iedere minister uit de ene partij werd gesecondeerd door een minister uit de andere partij. De regeringsmacht werd uitgeoefend langs partijlijnen, met als gevolg dat werkelijke autoriteit in het gebied afwezig was. De afwezigheid van werkelijke regeringsmacht leidde al snel tot hernieuwde bemoeienis door Turkije, Iran en in mindere mate door Syrië.

Een belangrijke bron van rivaliteit tussen de KDP en de PUK zijn de douane-rechten bij de Iraakse grens met Turkije. Sinds 1991 is hier sprake van een lek in het embargo tegen Irak. Om te beginnen verkoopt Bagdad de Koerden goedkope olie uit de regio Mosul. De Koerden verkopen deze olie weer door aan Turkse vrachtwagenchaffeurs.¹³ Daarnaast smokkelt het Iraakse bewind ook zelf olie naar Turkije. Alhoewel deze smokkel een schending van de VN sancties is, knijpen de Westerse landen een oogje dicht omdat bondgenoot Turkije hard getroffen wordt door de sancties tegen de voormalige handelspartner.¹⁴ Tegelijkertijd hebben de Iraakse Koerden voordeel bij deze smokkel. Bij het passeren van de grens vorderen de Iraakse Koerden 'belasting', een vergoeding van 100 US \$ per vrachtwagen.

Uiteindelijk leidde de voortdurende onenigheid over de verdeling van grensinkomsten en invloedssferen in mei 1994 tot nieuwe gewapende strijd tussen de KDP en de PUK. De aanwezigheid van de PKK in Iraaks Koerdistan nam daarna enorm toe. In augustus 1995 poogden Turkije en de Verenigde Staten de partijen te verzoenen, maar dit werd verhinderd door een PKK aanval op de KDP zonder dat Turkije ingreep. De PKK ontving hierbij waarschijnlijk de steun van Syrië.

De gewapende strijd tussen de KDP en de PUK culmineerde op 31 augustus 1996. Nadat de PUK onder Iraanse invloed was gekomen, kwam de KDP in een situatie waarin de partij zich gedwongen voelde de hulp in te roepen van Saddam Hussein. Na Irbil voor de KDP veroverd te hebben trokken de Iraakse troepen zich vrijwel direct terug. De machtsbalans was nu omgeslagen in het voordeel van de KDP en de PUK moest zich terugtrekken in de richting van de Iraanse grens. In oktober 1997 begon de PUK een nieuw offensief tegen de KDP, nu met steun van de PKK. Turks ingrijpen voorkwam een nederlaag van de KDP; sindsdien bestrijden de KDP en Turkije de PKK gezamenlijk.

In september 1998 bracht druk vanuit de Verenigde Staten, Turkije en Groot-Brittannië de partijen aan de onderhandelingstafel. Tegelijkertijd intensiverden Iran en Syrië hun activiteiten in Noord-Irak. In het 'Washington-akkoord' werd het staakt-het-vuren van november 1997 geconsolideerd. Bovendien beloofden de KDP en de PUK de grensobbrengsten te delen en de PKK van hun grondgebied te weren. Beide partijen deden echter weinig om het akkoord te implementeren. De KDP staat slechts

¹³ 'Missmut der nordirakischen Kurden. Klagen über wirtschaftliche Einbussen' Neue Zürcher Zeitung Dienstag, 4 Mai 1999

¹⁴ 'Illicit Turkish diesel trade with Iraq on the rise', Reuters 18 May 1999

een gering deel van de winst af aan de PUK en de PKK is nog altijd operationeel in PUK-gebied. Nieuwe besprekingen te Washington vonden plaats in juni 1999. De Verenigde Staten slaagden er echter niet in de partijen tot elkaar te brengen en de voor juli 1999 geplande verkiezingen moesten worden uitgesteld. De situatie van twee separate regionale regeringen, een van de KDP en een van de PUK, blijft voortduren.

4.3. Internationale bemoeienis met het Koerdische vraagstuk in Irak sinds 1991

De handhaving van de *no-fly zones* is in de eerste plaats gemotiveerd uit het Amerikaanse streven het Iraakse regime zoveel mogelijk te verzwakken. In samenwerking met de landen in de regio en Iraakse oppositionele krachten pogen de Verenigde Staten het bewind van Saddam Hoessein omver te werpen. Het Amerikaanse Congres heeft met de *Iraq Liberation Act* van 1998 een bedrag van 97 miljoen dollar beschikbaar gesteld voor het bewapenen en trainen van de Iraakse oppositie. Echter, de regering van president Clinton heeft nog geen inhoud gegeven aan dit initiatief. De Verenigde Staten zien de Koerdische enclave als springplank voor het omverwerpen van het regime van Saddam Hussein. De Koerden zelf zijn echter sceptisch en lenen zich vooralsnog niet voor dit Amerikaanse plan. Zonder militaire garanties weigeren zij hun pragmatische houding ten aanzien van Bagdad te wijzigen en met Bagdad te breken. In hun politiek ten aanzien van de Koerden in Noord-Irak is de Amerikaanse politiek gelimiteerd door Turkse bedenkingen. De Verenigde Staten stellen wel degelijk belang in de mening van deze NAVO-bondgenoot, die immers een basis biedt voor de Amerikaanse gevechtsvliegtuigen in de *Operation Northern watch*.

Turkije is bang dat omverwerping van de Iraakse leider Saddam Hussein door de Iraakse oppositie met Amerikaanse steun tot de vestiging van een Koerdische staat op het grondgebied van Noord-Irak zal leiden. Ankara is fel gekant tegen zowel een permanent bestuur als een federale structuur in Iraaks Koerdistan.¹⁵ Reeds in 1985 werd een akkoord tussen Bagdad en de PUK onder Turkse druk niet getekend. Sinds 1991 voert Turkije regelmatig militaire operaties uit in Iraaks Koerdistan. Officieel motiveert Turkije deze militaire operaties met het argument dat het machtsvacuüm in de regio het mogelijk maakt voor Koerdische terroristen om aanvallen op Turks territorium uit te voeren. Turkije lijkt echter te streven naar de instelling van een permanente bufferzone om zowel infiltraties van de PKK te voorkomen als greep op de Iraakse Koerden te houden.¹⁶ Alhoewel het Turkse optreden tegen de eigen Koerden Noord-Irak opzadelt met een vluchtelingenprobleem, en ofschoon de grensoverschrijdende operaties in Noord-Irak ook de Iraakse Koerden veel schade berokkenen, ontvangt Turkije bij zijn operaties regelmatig de steun van de KDP. Zo steunde de KDP Turkije in zijn offensief van juli 1999 met zo'n duizend peshmerga's. De redenen voor deze steun van de KDP zijn de lucratieve smokkel van Iraakse olie naar Turkije en de voortdurende rivaliteit met de PUK. Het internationale protest tegen de Turkse acties klinkt steeds luider. De laatste actie leidde tot felle reacties uit

---

¹⁵ 'Demirel: "Nobody can establish a Kurdish state in Northern Iraq" *Anadolu Agency* Wahington / Ankara, April 26, 1999

¹⁶ Zie onder meer:

Marc Guillet, 'wapens lossen Koerdische kwestie niet op', *Algemeen dagblad* 30 maart 1995 en Roddy Scott, 'Will Ankara pay for peace in Kurdistan?' in: *Jane's Intelligence Review* December 1998, p. 23

Bagdad en Moskou, als ook van de Arabische Liga.¹⁷ De Verenigde Staten keuren de Turkse politiek echter stilzwijgend goed.

De Iraanse steun aan Iraaks-Koerdische partijen werd lange tijd bepaald door de rivaliteit met Irak. Zowel in 1975 als in 1988 staakte Iran de steun aan de Iraakse Koerden uit machtspolitieke overwegingen. Sinds 1988 is de Iraanse opstelling officieel neutraal, maar na 1991 is de activiteit van het Iraanse regime in de Koerdische gebieden in Irak weer toegenomen. Er zijn verschillende redenen voor de Iraanse bemoeienis in het gebied.

In de eerste plaats is de Iraanse steun aan de Iraakse Koerden gemotiveerd vanuit versterking van de eigen veiligheid. De afwezigheid van het centrale Iraakse gezag in het gebied heeft Iran verleid tot verschillende acties van het Iraanse leger en de geheime dienst tegen dissidente Iraanse groeperingen die activiteiten ontplooiën vanuit Iraaks Koerdistan. Iraakse groeperingen die bereid zijn hierbij te helpen, kunnen op Iraanse steun rekenen. Het bekendste voorbeeld is de PUK, die in de zomer van 1996 aan de zijde van het Iraanse leger vocht tegen de KDPI. De KDP wordt sinds het einde van de Golfoorlog niet meer structureel gesteund, maar alleen incidenteel en in het verborgene wanneer de machtsbelangen van het Iraanse regime daarmee gediend zijn. Ook steunt Iran verschillende islamitische groeperingen in Iraaks Koerdistan, maar aangezien geen van deze partijen erg groot is, blijft Iran tot op heden samenwerken met afwisselend de KDP en de PUK. Daarbij dient opgemerkt te worden dat Iran tegen een zelfstandige Koerdische staatkundige entiteit op het gebied van Noord-Irak is, gezien de invloed die dit zal hebben op de eigen Koerden.

In de tweede plaats poogt Iran de Amerikaanse politiek in de regio te doorkruisen. Het Amerikaanse streven naar een machtswisseling wekt het wantrouwen van Iran, want Teheran is bevreesd voor een nieuw pro-Amerikaans bewind in Bagdad.

In de derde plaats houdt Iran het regime in Bagdad onder druk omdat Irak steun verleent aan de Iraanse oppositiegroep *Mojahedeen Khalq*. Bovendien is de bitterheid in Iran over de Iran-Irak oorlog nog altijd groot.

Concluderend kan gesteld worden dat Iran tegen een Koerdische staat en tegen het uiteenvallen van Irak is, maar ook tegen de terugkeer van Saddams leger naar het Koerdisch gebied. Iran lijkt te streven naar het laten voortduren van de huidige situatie in Noord-Irak, waarbij de macht verdeeld is tussen de rivaliserende Koerdische partijen KDP en PUK.

5. De Koerdische invloed op het functioneren van de Iraakse staat

In februari 1991 kwam er een einde aan de Golfoorlog. De Iraakse nederlaag leidde tot een ernstige verzwakking van de centrale regering in Bagdad, hetgeen de Iraakse Koerden opnieuw in beweging deed komen. De Koerdische opstand werd al snel neergeslagen, maar de internationale aandacht voor de humanitaire nood onder de Koerden leidde ertoe dat zij tot op heden niet meer onder het gezag van Saddam Hussein vallen.

---

¹⁷ Agence France-Presse, 'Turkish troops end Iraqi incursion, 40 Kurdish rebels killed' 10 July 1999

Nog altijd is er veel buitenlandse bemoeienis met de Iraakse Koerden, hetgeen tot gevolg heeft dat de Koerden een ernstige bedreiging vormen voor het regime in Bagdad. Reeds in 1968, toen de Ba'ath partij aan de macht kwam, zag deze partij het Koerdische vraagstuk als "een ernstige bedreiging voor de Iraakse staat en als een gevaarlijke dekmantel voor buitenlandse inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van Irak."¹⁸ De destijds gekozen formulering geeft in feite de juiste omschrijving van de bedreiging die de Iraakse Koerden nu voor het functioneren van de Iraakse staat zijn.

Ten gevolge van de internationale boycot tegen Irak is er sprake van een crisis in de volksgezondheid; ondervoeding en kindersterfte. In tegenstelling tot Zuid- en Midden-Irak, waar ondervoeding, epidemieën en kindersterfte erger worden, laten de cijfers voor de Koerden echter een gestage verbetering zien.¹⁹ De oorzaak daarvoor is in de eerste plaats de directe steun van de internationale gemeenschap aan de Koerden via het voedsel-voor-olie programma. Daarnaast hebben ook de steun van verschillende hulporganisaties en de door de sancties opgeroepen smokkelhandel hun vruchten afgeworpen.²⁰

6. Beoordeling en verwachting

De onderlinge eenheid onder de Iraakse koerden na de vestiging van de *safe havens* bleek van korte duur. De beperkte mate van autonomie die zij dankzij het internationale ingrijpen verkregen, groeide niet uit tot een onafhankelijke staat. De oorzaak hiervoor ligt met name in de onderlinge strijd tussen de KDP en de PUK. De situatie van twee separate regionale regeringen, een van de KDP en een van de PUK, blijft voortduren. In feite is er sprake van een machtsvacuüm in het gebied, waarbij de twee partijen elkaar in evenwicht houden. Wat betekent de druk van buitenaf echter voor deze situatie op langere termijn?

Alweer enige tijd is de strategie ten aanzien van Irak onderwerp van discussie in de VN-Veiligheidsraad. Sinds december 1998 heeft het Iraakse regime geen VN-wapeninspecties meer toegelaten. Desalniettemin pleiten Rusland, China en Frankrijk in de VN-Veiligheidsraad voor onmiddellijke opheffing van de sancties, hetgeen onverteerbaar is voor de Amerikanen. Groot-Brittannië en Nederland zoeken een compromis in de vorm van een nieuwe inspectiecommissie. Geconstateerd kan worden dat de economische sancties internationaal op steeds minder steun kunnen rekenen. Eerder leidde deze afnemende steun reeds tot de verlichting van de VN-sancties in de vorm van de olie-voor-voedsel overeenkomst, mogelijk leidt het Brits/Nederlandse plan tot een volgende verlichting. Uiteindelijk zal er politieke

---

¹⁸ Sa'ad Jawad, 'Recent developments in the Kurdish issue', in: Tim Niblock (ed.), Iraq: the contemporary state, (London 1982), p. 47 - 49

¹⁹ Joris Luyendijk, 'Koerden laten 'gewonde beer in Bagdad' het liefst met rust' in: De Volkskrant Woensdag 30 december 1998

²⁰ "The prices are coming down. The NGO that are present were of great help in reconstructing the villages and the roads that had been destroyed and this has helped the economy of the Kurdistan. We have now enough electricity, our hospitals are in good conditions and we have enough medicine. The situation is much better. The agricultural product is on the increase and we even export fruit, poultry and meat to both Iran and Iraq"
in: Safa Haeri, 'Iraqi Kurds not against desintegration of Iraq, Talabani, Iran Press Service 11-11-98

overeenstemming komen en daarmee een einde aan de sancties tegen Irak. De Verenigde Staten zijn met hun vetorecht in de VN-Veiligheidsraad degenen die de termijn voor dit scenario bepalen. Aangezien zij vooralsnog lijken in te zetten op de handhaving van de sancties en de 'containment' van Irak, gaat het bij opheffing van alle sancties om de middellange- of lange termijn.

Zo gauw alle sancties worden opgeheven, betekent dit dat Irak de kans krijgt zijn strijdkrachten weer op te bouwen. Buitenlandse ondernemingen staan reeds in de rij om te investeren in de Iraakse olieproductie, hetgeen het bewind de nodige valuta zal verschaffen voor de militaire versterking van het land in de vorm van wapenaankopen. Met betrekking tot Noord-Irak is het doel van het Iraakse regime de controle over het gebied te herkrijgen. Zeker op de langere termijn zal een Iraaks bewind pogen dit doel te verwezenlijken. Alhoewel de Koerden na de huidige periode van relatieve autonomie moeilijk te onderdrukken zijn, zullen ze er zonder gewapende internationale steun niet in slagen het Iraakse leger buiten Noord-Irak te houden.

De internationale aandacht voor de Iraakse Koerden is sinds 1991 alleen maar afgenomen. Na de instelling van een *safe haven* en een *no-fly zone* verminderde de militaire bescherming die de anti-Irak coalitie de Koerden bood, net zoals het aantal landen in deze coalitie. Tegenwoordig worden de Koerden alleen nog beschermd door de luchtpatrouilles van de Amerikaanse luchtmacht boven de 36° breedtegraad. Bijna dagelijks vinden er incidenten plaats in deze *no-fly zone*, waarmee Saddam Hoessein de Iraakse bevolking wil tonen dat hij nog altijd de baas is. Lang niet in alle gevallen leiden deze incidenten tot aanvallen van Amerikaanse en Britse gevechtsvliegtuigen op de Iraakse luchtverdediging en andere militaire doelen, steeds vaker worden de Iraakse acties alleen geregistreerd. Bovendien nemen de internationale protesten tegen *Operation Northern Watch* toe. Ook wanneer Bagdad grondacties in het gebied uitvoert, is er maar nauwelijks internationale reactie. De Iraakse hulp bij het offensief van de KDP in 1996 leidde een week na de terugtrekking van de troepen uit het gebied weliswaar tot Amerikaanse kruisraketten op doelen in Midden- en Zuid-Irak, maar veroorzaakte verder geen internationale protesten. Een Iraakse aanval op het dorpje Owayna in de noordelijke *no-fly zone* in mei 1999 leidde internationaal tot geen enkele reactie. Het is derhalve onwaarschijnlijk dat eventuele nieuwe vijandelijkheden door Saddam Hoessein tegen de Koerden tot internationale gewapende steun van dezelfde omvang zullen leiden als in 1991. Zeker wanneer zo'n actie plaatsvindt na de opheffing van de VN-sancties, verkleinen de economische belangen van Westerse landen de steun voor een anti-Irak politiek. Derhalve zijn de Koerden gebaat bij een voortduren van de internationale isolering van Irak.

Voor hun economisch bestaan zijn de Koerden gedwongen relaties te onderhouden met zowel Turkije als Iran en met het Iraakse regime. In deze omstandigheden hebben de Koerden meer aan vreedzame coëxistentie dan aan confrontatie. Door ondertussen Turkije en Iran niet voor het hoofd te stoten, manoevreren de Koerden zich in de best mogelijke onderhandelingspositie.

In het Midden-Oosten krijgen de Verenigde Staten weinig steun voor hun politiek gericht op het omverwerpen van Saddam Hussein. Na een eventuele val van

Saddam Hussein wordt alles hoogst onzeker. Een nieuwe dictatuur in Irak is dan zeer waarschijnlijk. Verschillende scenario's zijn mogelijk, maar aangezien zowel de landen in de regio als de Verenigde Staten vasthouden aan de territoriale ondeelbaarheid van Irak, zal het ontstaan van een zelfstandige Koerdische staatkundige entiteit niet getolereerd worden. De Koerden zijn derhalve zeer sceptisch ten aanzien van de Amerikaanse plannen.

Gezien het bovenstaande sturen de Koerden aan op handhaving van de status-quo. Ook internationaal lijkt deze houding hen de minste problemen op te leveren.²¹ De waarborg voor 'vrede' is het voortbestaan van Irak, geen Koerdische vrijstaat. Een compromis met het Iraakse bewind is het beste dat de Iraakse Koerden kunnen bereiken, zowel op korte- als op middellange- en lange termijn. In 1968 besloot het Ba'ath regime bij zijn aantreden vrijwel direct tot autonomie-onderhandelingen met de opstandige Koerden. Immers, "een voortdurende strijd met de Iraakse Koerden zou de militaire invloed voort laten duren, de nieuwe regering zwak houden en een nieuwe militaire coup mogelijk maken."²² Naar het zich laat aanzien zijn er op dit moment geen onderhandelingen tussen de Iraakse Koerden en het Ba'ath-regime gaande. De strijd van het Iraakse bewind tegen Koerden en shi'ieten is nog niet beëindigd.

---

²¹ Over de besprekingen tussen PUK en KDP in Washington, juni 1999:

"The most contentious issue, relating to the PKK activities in PUK territory, had a surprising twist during the talks. While the PUK denied that the latest PKK attacks took place from its territory, according to knowledgeable sources, the PUK stated that it can't do much more than it is already doing and that Turkey and the United States are both satisfied with the way the PUK is handling the PKK issue. Thus, the PUK stated that it is acting within the Washington accord mandate. In the same spirit, Jalal Talabani, the PUK's leader, in an earlier interview with Iranian TV, said that the KDP is using the PKK issue in order to rally Turkey against the PUK. He indicated that the U.S. and Turkish governments are both satisfied in this matter."

in: Harun Kazaz 'KDP and PUK talks in Washington – more of the same' Turkish Daily News June 19, 1999.

²² Sa'ad Jawad, 'Recent developments in the Kurdish issue', in: Tim Niblock (ed.), Iraq: the contemporary state, (London 1982), p. 47 - 49

VI DE KOERDEN IN SYRIË

1. Algemene gegevens

In Syrië is naar schatting een miljoen Koerden woonachtig op een bevolking van 13,8 miljoen. Ze vormen 8,5 tot 10 procent van de Syrische bevolking en zijn daarmee de grootste niet-Arabische etnische minderheid in Syrië.¹

Het bergachtige gebied ten noordwesten van Aleppo en de gebieden ten oosten van de Eufraat worden door overwegend Koerdische bevolking bewoond. Meer precies gaat het in het noordwesten om de regio *Kurd Dagh* ('berg van de Koerden') met als regionale hoofdstad Afrin en ten oosten van de Eufraat om het gebied waar de Eufraat uit Turkije Syrië binnenkomt (Ayn al-Arab), het gebied langs de Turks-Syrische grens tussen Ras al-Ayn, Darbasiyyah en Amoudah en tenslotte het gebied ten oosten van Qamishli, tot aan de Iraakse grens bij Malikiyyah. Dit zijn overwegend economisch onderontwikkelde regio's. Voorts zijn er grote aantallen Koerden woonachtig in Damascus, Aleppo, en in de belangrijkste stedelijke centra van de provincies Jazirah, Quamishli, en Hasakah.

Voor een deel zijn de Syrische Koerden van oorsprong Turkse Koerden die na de mislukte opstand van de jaren twintig naar Syrië zijn gevlucht. In de noordoostelijke Syrische provincie Jazira, tegen de grens met Turkije, vormen deze Koerden een meerderheid.²

Vrijwel alle Syrische Koerden spreken de Kurmanji variant van het Koerdisch.

2. De Syrische minderheden- en Koerdenpolitiek

In november 1970 trok Hafiz al-Assad met een staatsgreep de macht naar zich toe. De pilaren van zijn bewind zijn de Ba'ath partij, de veiligheidsdiensten en het leger. Vertrouweningen van Assad zijn afkomstig uit de elite van de verschillende religieuze en etnische groepen die Syrië rijk is; Assad zelf behoort tot de Alawietische minderheid.

Rechten voor religieuze en etnische minderheden kunnen alleen gerespecteerd worden wanneer deze ook gerespecteerd worden voor de bevolking als geheel. Sinds 1963 is in Syrië echter de noodtoestand van kracht, waardoor er geen vrijheid van meningsuiting en vergadering is. Staatscontrole op kranten en andere media maakt onafhankelijke en oppositionele geluiden onmogelijk. De willekeur van de *Amn al-Dawla*, de staatsveiligheidsdienst, en de *moechabaraat*, de geheime diensten, treft niet alleen de Koerden, maar alle Syriërs.

¹ Human Rights Watch, Human Rights Watch World Report 1998. Syria, human rights developments, <http://www.hrw.org/hrw/worldreport/Mideast-09.htm>

² Nikolaos van Dam, The struggle for power in Syria. Sectarianism, regionalism and tribalism, 1961 – 1980, (Londen 1981), p 18

Een bijkomend probleem is dat de Koerden niet worden erkend als etnische minderheid, aangezien de Syrische constitutie wel religieuze minderheden, maar geen etnische minderheden erkend. Dit laat drie mogelijkheden over voor de Syrische Koerden: ze zijn Syrisch staatsburger en staan evenals andere Syriërs geregistreerd als 'Syrische Arabieren', of ze zijn staatloos en staan geregistreerd als 'buitenlander', of ze zijn staatloos en staan helemaal niet geregistreerd. De problematiek van de staatloze Syrische Koerden wordt hieronder apart behandeld.

Aangezien de Syrische Koerden niet als etnische groep worden erkend, is de vrijheid die zij hebben niet officieel. Het spreken van de Koerdische taal is toegestaan, maar de Koerdische taal wordt niet officieel erkend. Onderwijs in het Koerdisch is verboden, Koerdisch drukwerk lijkt uit den boze. Koerdische feestdagen als *Nevroz* mogen 'uit veiligheidsoverwegingen' vaak niet gevierd worden.³ Concluderend kan gesteld worden dat er sprake is van een zeer beperkte culturele vrijheid.

2.1. Geschiedenis van de Syrische Koerdenpolitiek

De zwaarste periode voor de Syrische Koerden startte met het extreme nationalisme van Gamal Abd al-Nasir gedurende de Unie met Egypte (1958 – 1961). In het kader van de Arabiseringscampagne werd beweerd dat de Koerden het land 'illegaal infiltrerden' teneinde 'het Arabische karakter te vernietigen'. Velen werden gedwongen te verhuizen om plaats te maken voor Arabieren. Er werd een begin gemaakt met een 'Arabisch cordon' langs de grens met Turkije. Koerdische dorpsnamen werden vervangen door Arabische namen. Veel Koerden verlieten het platteland en trokken naar Libanon, Damascus en Aleppo.

In 1963 verslechterde de situatie van de Syrische Koerden verder toen er een twaalf punten plan werd gemaakt om de invloed van de Koerden in Syrië te minimaliseren. De onderwijsmogelijkheden werden beperkt en de toegang tot medische faciliteiten werd belemmerd. Ook vond er deportatie van Koerden en confiscatie van Koerdisch bezit plaats.

In 1976 zag president Assad officieel af van verdere implementatie van plannen om de Koerden te verplaatsen. Hij besloot dat de Koerden verder met rust gelaten mochten worden. De maatregelen die de Koerdische vrijheid beperkten bleven echter van kracht en de problematiek van de staatloze Koerden bleef bestaan. De overheid houdt de Koerdische gemeenschap scherp in de gaten.

2.2. De gedenationaliseerde Koerden ⁴

Met het einde van de Unie met Egypte werden naar schatting 120.000 Koerden, hoofdzakelijk woonachtig in de Jazira provincie, bestempeld als buitenlanders. Deze groep bestond uit Koerden die in de jaren '20 uit Turkije waren gevlucht, maar ook uit

³ U.S. Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, Syria country report on human rights practices for 1998 February 26, 1999, http://www.state.gov/www/global/human_rights/1998_hrp_report/

⁴ U.S. Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, Syria country report on human rights practices for 1998 February 26, 1999, [http://www.state.gov/www/global/human_rights/1998_hrp_report/ en:](http://www.state.gov/www/global/human_rights/1998_hrp_report/en:) Human Rights Watch, The silenced Kurds, <http://www.hrw.org/hrw/pubweb/Webcat-95.htm> en: Human Rights Watch, Human Rights Watch World Report 1998. Syria, human rights developments, <http://www.hrw.org/hrw/worldreport/Mideast-09.htm>

Koerden geboren in Syrië. Tijdens een speciale volkstelling in augustus 1962 verloren zij van het ene op het andere moment het Syrische staatsburgerschap. Zonder de Syrische nationaliteit is het niet toegestaan land te bezitten of in overheidsdienst te werken, is het onmogelijk actief of passief gebruik te maken van politieke rechten en is het lastig kinderen op school toegelaten te krijgen. Mannen is het niet toegestaan een Syrische vrouw te trouwen. Huwelijken binnen deze groep worden niet wettig erkend. Syrië weigert kinderen geboren binnen deze groep de Syrische nationaliteit te verlenen of zelfs te registreren.

De gedenationaliseerde en staatloze Koerden worden door de Syrische autoriteiten aangeduid als buitenlanders of als *maktoumeen* ('zij die tot zwijgen zijn gebracht'). Volgens de Syrische regering zijn het er inmiddels 142.465, volgens Koerdische bronnen zijn het er reeds meer dan 200.000.⁵ De Koerden die geregistreerd staan als *maktoumeen* hebben een rode identiteitskaart, de niet-geregistreerde Koerden verblijven zonder identiteitspapieren in Syrië.

3. Koerdische oppositie in Syrië

Het Syrische bewind is uiterst waakzaam voor oppositionele activiteit. Politiek activisme of verdenking daarvan wordt arbitrair gestraft. Oppositie is wettelijk verboden.⁶ Bij politieke activiteit dienen Koerden een aantal regels te respecteren die voor de gehele Syrische bevolking gelden: de positie van Assad kan niet ter discussie gesteld worden, men mag niet streven naar verandering van het politieke systeem en separatisme is uit den boze.

In het Syrische parlement is het aantal onafhankelijke zetels met vertegenwoordigers van buiten de Ba'ath partij in het afgelopen decennium licht toegenomen. Voor de Koerdische vertegenwoordigers in het parlement is het echter uitermate moeilijk geworden naar het buitenland te reizen, omdat de autoriteiten weigeren hun paspoorten te vernieuwen.

De omvang van de Koerdische oppositionele activiteit in Syrië is moeilijk te bepalen. Informatie hierover is moeilijk te verkrijgen vanwege de staatscontrole op de (berichtgeving naar de buitenlandse) media en het feit dat de Syriërs de toegang tot internet door de staat is ontzegd. Voor zover bekend was de meest recente Koerdische demonstratie in maart 1990, toen een protestmars tegen de discriminatie

---

⁵ Voor de aantallen:

Human Rights Watch, *The silenced Kurds*, Vol. 8, No. 4(E), October 1996

<http://www.hrw.org/hrw/pubweb/Webcat-95.htm> en

<http://www.hrw.org/hrw/summaries/s.syria9610.html>

Opmerkingen:

1. De Koerdische schatting lijkt gezien de hoge geboortecijfers onder Koerden meer in de buurt van de werkelijkheid te komen.
2. Het aantal Koerden dat staatsloos geboren is en helemaal niet geregistreerd staat werd in 1990 geschat op 15.400, in 1994 op 22.000.
3. Van de tweehonderdduizend staatsloze Koerden zijn naar schatting 73.000 Koerden woonachtig in het gebied van Qamishli, Darbasiyah en Amuda en zijn naar schatting 120.000 tot 130.000 Koerden woonachtig in Hasakah, Malikiyyah en Qahtaniyyah.

⁶ Syrian Human Rights Committee, *Political liberties in Syria from a human rights perspective*,

<http://www.syriah.com/english/political.htm>

van Koerden hardhandig werd onderdrukt. Een pamflet uit 1992 pleitte dertig jaar na de denationalisering voor de toekenning van fundamentele burgerrechten aan de staatloze Syrische Koerden. Als reactie hierop zouden de veiligheidstroepen meer dan tweehonderd Syrische Koerden hebben gearresteerd.⁷

Ook is het is het uitermate moeilijk een beeld te krijgen welke Koerdische partijen Syrië rijk is en wat hun actuele betekenis is. Door de effectiviteit van de Syrische staatsveiligheidsdiensten is de Koerdische beweging in Syrië gering van omvang en volledig ondergronds georganiseerd en kent waarschijnlijk een zeer lage organisatiegraad.

3.1. De belangrijkste Koerdische partijen in Syrië

- **Khoyboun**

De eerste Koerdische partij ontstond in 1918 in Parijs en verplaatste zijn hoofdkwartier in 1927 naar Frans Syrie, niet in de laatste plaats doordat de Fransen de vestiging van deze partij aanmoedigden. De naam van deze partij was *Khoyboun*, 'onafhankelijkheid'. Voor zover bekend bestaat de partij niet meer.

- **KDP-S**

In 1958 werd een Syrische tak van de KDP gevormd, de KDP-S. De partij streefde naar culturele rechten en autonomie voor de Koerden binnen de Syrische staat. In 1959 werd de partij verboden, zijn leiders en enkele leden werden gevangengezet. In de jaren '60 is deze partij sterk versplinterd geraakt, een versplintering die in de jaren '70 verder ging en leidde tot het grote aantal Koerdische partijen in Syrië vandaag de dag. KDP-S voorman Hamid Darwish werd in 1965 vrijgelaten en zou sterke relaties met de PUK onderhouden.

- **Links-georiënteerde Koerdische partijen**

De in eerste instantie legale Syrische Communistische Partij kreeg ten gevolge van zijn relatief sterke Koerdische aanhang weinig steun vanuit andere groepen van de Syrische bevolking.⁸ Andere namen van Koerdische partijen die georiënteerd zijn op marxistische ideologie zijn de *Toilers' Democratic Party* en de *Kurdish Democratic Workers*.

Het eerder genoemde pamflet uit 1992 was ondertekend door de *Kurdish Popular Union*, de *United Democratic Kurdish Party (Yakyati)* en de *Kurdish Democratic Workers*. Tegenwoordig zou een aantal Koerdische groepen de Democratische Alliantie vormen.⁹ Alle voornoemde partijen zijn verboden en streven ondergronds

---

⁷ Amnesty International, *Syria*

⁸ "As recently as the early 1990's, an SCP leader complained that his party organisation had not been able to win wide support among the Arab majority as a result of the 'narrow nationalist chauvinism' of Kurdish party members."

in: Nikolaos van Dam, *The struggle for power in Syria*, (Londen, 1981), p 44 n 1

⁹ Democratische alliantie: Koerdische Democratische Partij in Syrië (Al Parti), Democratische Progressieve Partij, Verenigde Democratische Koerdische Partij (Yakyati), Koerdische Populaire Unie Partij, Koerdische Democratische Partij, Links Koerdische Partij, Democratische Progressieve Koerdische Partij

in: Fuad Hussein, 'Politieke Partijen' in: *NRC Handelsblad* 17 juni 1999

naar culturele en burgerrechten voor de Koerden. De aanhang is bij de verschillende groeperingen van zeer beperkte omvang.

4. De Koerdische invloed op het functioneren van de Syrische staat

De Koerdische invloed in Syrië was het grootst na de Syrische onafhankelijkheid. Koerden speelden toen een belangrijke rol: de eerste drie staatsgrepen werden gepleegd door officieren met een deels Koerdische achtergrond en met hulp van Koerden in het leger.¹⁰ Na de coup van februari 1954 werden de Koerden uit de hogere posities in het Syrische leger gezuiverd.¹¹

De prominente rol van Koerden in het Syrische leger heeft zijn oorsprong in de verdeel- en heerspolitiek die de Fransen voerden tijdens hun mandaat over Syrië van 1920 tot 1946. De Fransen rekruteerden vooral Koerden en andere minderheden voor de 'troupes speciales du Levant'. Deze troepenmacht ontwikkelde zich later tot de Syrische en Libanese strijdkrachten.¹²

Het is uitermate lastig een beeld te krijgen over de huidige omvang en invloed van de Koerdische oppositionele activiteit in Syrië. De geografische ligging van de overwegend Koerdische gebieden langs de grens met Turkije en aan de grens met Irak maakt het waarschijnlijk dat er nauwelijks enige activiteit van de Koerdische oppositie bestaat en dat zijn invloed op het functioneren van de Syrische staat derhalve zeer beperkt is.

5. Internationale aspecten van het Koerdische vraagstuk in Syrië

Er zijn geen aanwijzingen voor buitenlandse steun aan de Syrische Koerden. Wel zijn er aanwijzingen voor Syrische steun aan de PKK, en sporadisch aan de Iraakse Koerden.

6. Beoordeling en verwachting

Het Koerdische vraagstuk in Syrië is sterk verbonden met het politieke systeem als geheel. De ontkenning van de Koerdische identiteit is constitutioneel vastgelegd. Zolang het huidige regime aan de macht blijft, zal het wantrouwen ten aanzien van de Koerden niet verminderen.

De Koerdische oppositie in Syrië is zwak en heeft zeer weinig invloed. Er zijn geen aanwijzingen voor escalatie op korte en middellange termijn.

---

¹⁰ "The leaders of the three first military coups d'etat in Syria – the Generals Husni al-Za'im (1949), Sami al-Hinnawi (1949), and Adib al-Shishakli (1949-1954)) – were all Sunis with a partly Kurdish background. In maintaining power, al-Za'im and al-Shishakli in particular relied on the support of officers who had similar ethnic and regional backgrounds. Under al-Za'im's rule Kurds and Circassians played an important role, whereas under al-Shishakli numerous officers from his region of birth, Hama, were able to climb swiftly in the military hierarchy."

in: Nikolaos van Dam, The struggle for power in Syria, (Londen, 1981), p 41

¹¹ Hurewitz, Middle Eastern politics: The Military Dimension, p. 153 aldus aangehaald in Nikolaos van Dam, p 48 n 42

¹² Nikolaos van Dam, The struggle for power in Syria, (Londen, 1981), p 18, 39-40

Op de langere termijn zouden de staatloze Koerden voor problemen kunnen zorgen. Vooral de groeiende groep ongeregistreerde staatloze Koerden is minder goed te controleren door het regime want de activiteiten van deze groep zijn lastig in kaart te brengen. Maar vooralsnog is het Syrische staatsapparaat effectief genoeg om eventuele complicaties het hoofd te bieden.

VII CONCLUSIE

Het gebied dat de Koerden aanduiden als 'Koerdistan' is verdeeld over vijf staten, te weten Turkije, Iran, Irak, Syrië en Armenië. Met de verdeling van de Koerden over verschillende staatkundige entiteiten ontstond het Koerdische vraagstuk, namelijk de vraag of het Koerdische volk recht heeft op een eigen staat. Het probleem bij de beantwoording van die vraag is niet in de laatste plaats de verdeeldheid van het Koerdische volk. Interne verschillen en tegenstrijdigheden kenmerken de geschiedenis van de Koerden. Desalniettemin zijn de Koerden van bijzondere betekenis op de interne en externe politieke machtsverhoudingen in het Midden-Oosten. De veiligheidsimplicaties van het Koerdische vraagstuk in de landen afzonderlijk en in de regio als geheel zijn enorm.

In de minderhedenpolitiek van Turkije, Iran, Irak en Syrië nemen de Koerden een bijzondere plaats in. In geen van deze landen hebben de Koerden dezelfde rechten als de niet-Koerdische inwoners. In geen van deze landen kan de mogelijke invloed van de Koerdische minderheid op de interne stabiliteit genegeerd worden. In Syrië speelden de Koerden een belangrijke rol in de eerste drie staatsgrepen na de onafhankelijkheid. In Iran leidde het machtsvacuüm na de Islamitische Revolutie tot een Koerdische opstand die uiteindelijk in 1984 werd neergeslagen. In 1984 brak een Koerdische opstand uit in Turkije, een opstand die het zuidoosten van het land gedurende het einde van de jaren '80 en het begin van de jaren '90 in staat van burgeroorlog bracht. In 1991 grepen de Koerden de verzwakking van het Iraakse regime aan om met internationale steun onder dat gezag vandaan te komen. Ook in de toekomst zullen de Koerden iedere verzwakking van de centrale regering in het desbetreffende land aangrijpen om hun eisen kracht bij te zetten. Daarmee is er intern in deze vier landen afzonderlijk sprake van een Koerdisch vraagstuk.

Gebeurtenissen in het ene land kunnen echter niet los gezien worden van ontwikkelingen elders in de regio. Versterking van de positie van de Koerdische minderheid in het ene land heeft grote invloed op de verlangens van de Koerden in de buurlanden. De centrale regeringen van Turkije, Iran, Irak en Syrië hebben daarmee een gemeenschappelijk belang in de bestrijding van Koerdische nationale aspiraties. Internationale steun voor de Koerden van buiten de regio betekent derhalve positie kiezen tegen de vier genoemde staten. Voor de Iraakse Koerden betekent dit dat de anti-Irak coalitie gesprekken met de Koerden over hun politieke aspiraties uit de weg gaat. Tegelijkertijd zijn de Koerden pionnen in de machtsstrijd tussen Turkije, Iran, Irak en Syrië. De verdeeldheid binnen de brede Koerdische beweging heeft ertoe geleid dat verschillende Koerdische organisaties steun hebben gezocht of geaccepteerd van een centrale regering aan de andere kant van de grens. In de Iran-Irak oorlog leidde dit tot een situatie waarbij beide rivalen de ander probeerden te ondermijnen met behulp van de Koerden in het land van de vijand. Deze positie van de Koerden in de rivaliteit tussen deze vier staten leidt niet zelden tot onderlinge strijd tussen de verschillende Koerdische organisaties, hetgeen de eenheid van de Koerdische beweging geen goed doet. Dit maakt de rol van de Koerden in de buitenlandse betrekkingen tussen de staten van het Midden-Oosten echter niet minder belangrijk.

Momenteel hebben de Koerden in Turkije en Irak de grootste invloed. Hoe groot de invloed van deze Koerden op de veiligheid in deze landen en in de regio op de lange termijn is, is moeilijk in te schatten. Op de korte en middellange termijn blijft het Koerdische vraagstuk echter actueel.

LITERATUURLIJST

Monografieën

Bulloch, John, and Harvey Morris, No friends but the mountains. The tragic history of the Kurds (Oxford 1992)

Cleveland, William L., A history of the modern Middle East (Collorado / Oxford 1994)

Dam, Nikolaos van, The struggle for power in Syria. Sectarianism, regionalism and tribalism, 1961 - 1980 (London 1981)

Farouk-Sluglett, Marion, and Peter Sluglett, Iraq since 1958. From revolution to dictatorship (London 1990)

Kirsci, Kemal and Gareth M. Winrow, The Kurdish Question and Turkey. An example of a trans-state ethnic conflict (London 1997)

McDowall, David, A Modern History of the Kurds (London 1996)

O'Ballance, Edgar, The Kurdish Struggle, 1920-94 (London / New York 1996)

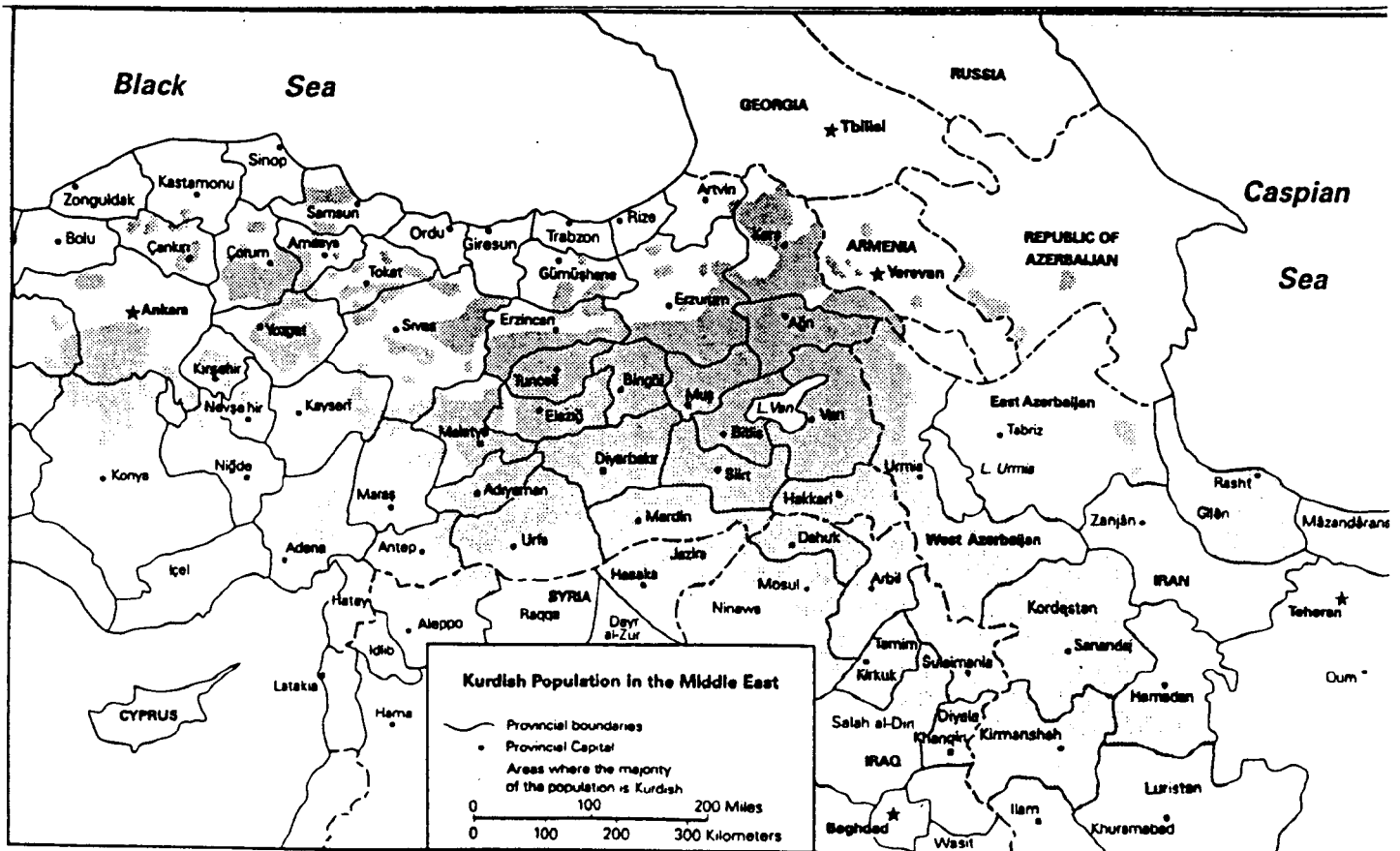
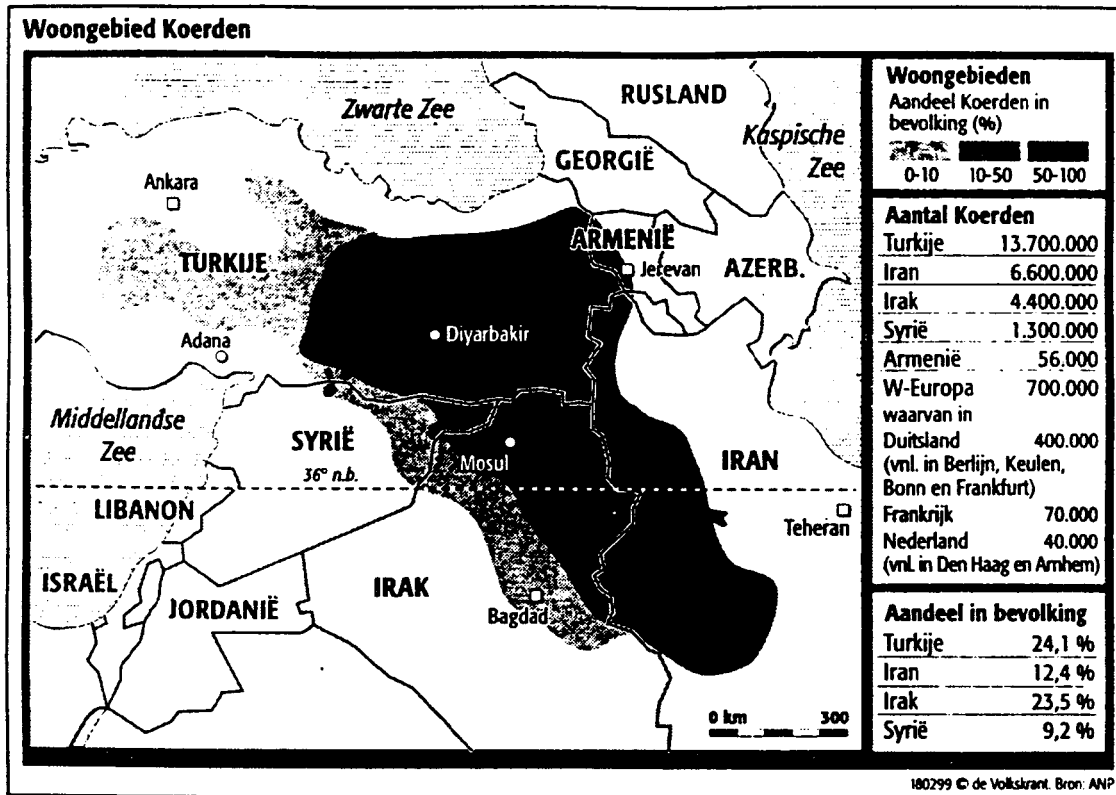
Olson, Robert (ed.), The Kurdish Nationalist Movement in the 1990s. Its impact on Turkey and the Middle East (Kentucky 1996)

Rahnema, Saeed and Sohrab Behdad (eds.), Iran after the Revolution. Crisis of an islamic state (London / New York 1996)

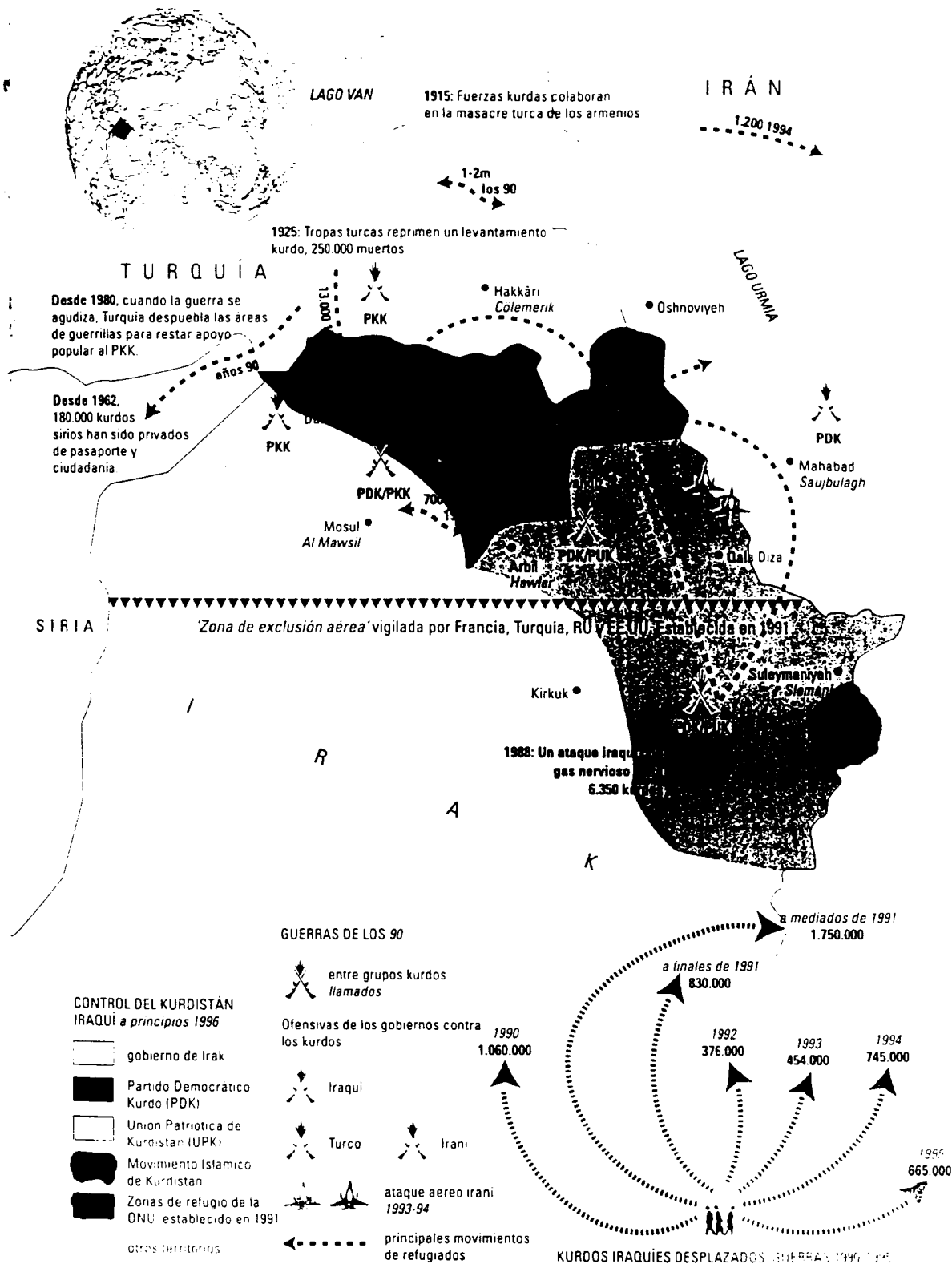
Seale, Patrick, Assad. The struggle for the Middle East (Berkeley 1995)

Zürcher, Erik J., Turkey. A modern history (New York 1994)

A. Het leefgebied van de Koerden

B. De situatie in Noord-Irak

Verantwoording afbeeldingen:

- 18-02-99 de Volkskrant Bron: ANP
- Robert Olson (ed.) *The Kurdish Nationalist Movement in the 1990's. Its impact on Turkey and the Middle East* (Kentucky 1996)
- Dan Smith, *Atlas de la Guerra y la Paz* (Madrid 1999)

AFKORTINGEN VAN (pro-) KOERDISCHE PARTIJEN

Afkortingen Turkije:

Afkorting	Koerdische/Turkse naam	Engelse naam	Nederlandse naam
ARGK	Artesa Rizgariya Gele Kurdistan	People's Liberation Army of Kurdistan / Kurdistan People's Liberation Army	Volksbevrijdingsfront van Koerdistan (Militaire vleugel van de PKK)
DEP	Demokrasi Partisi	Democracy Party	Democratische Partij
DHKP	Devrimci Halk Kurtulus Cephesi	Revolutionary Peoples Liberation Party	Revolutionaire Volksbevrijdingspartij
ERNK	Eniya Rizgariya Netewa Kurdistan	National Liberation Front of Kurdistan	Front voor de Bevrijding van Koerdistan (Politieke arm van de PKK)
HADEP	Halçi Demokratik Partisi / Halkin Demokrasi Partisi	People's Democracy Party	Democratische Partij van het Volk
HEP	Halkin Emek Partisi	People's Labour Party	
KDP-T		Kurdish Democratic Party (of Turkey) / Kurdistan Democratic Party (of Turkey)	Koerdische Democratische Partij in Turkije
Khoyboun			
KKP / KCP	Kürdistan Komünist Partisi	Kurdistan Communist Party	Koerdische Communistische Partij
Komkar			
NCK NKK	Congreya Netewa Ya Kurdistan / Congreya Netewi Ya Kurdistan	Kurdistan National Congress	Koerdisch Nationaal Congres
PIK		Islamic Party of Kurdistan	Islamitische Partij van Koerdistan
PKE / PKDW		Kurdish Parliament in Exile	Koerdisch Parlement in Ballingschap
PKK	Partîya Karkerên Kurdistan	Kurdistan Workers Party	Koerdische Arbeiderspartij
PSK / KSP / KSPT / TKSP / PASOK	Partîya Sosyalist a Kurdistan / Kürdistan Sosyalist Partisi	Kurdistan Socialist Party	Koerdische Socialistische Partij

SHP	Sosyal Demokrat HalkHi Parti	Social Democratic Popular Party	Sociaal-Democratische Volkspartij
TKP-ML / Partizan / TIKKO	Türkiye Komünist Partisi/Marksist-Leninist	Communist Party of Turkey/Marxist-Leninist	Communistische Partij van Turkije/ Marxistisch-leninistisch
YAJK	Yekitiya Azadiya Jinen Kurdistan	Free Womens Association of Kurdistan	(Vrouwenvleugel PKK)
YCK		Patriotic Youth Association of Kurdistan	(Jeugdclub PKK)
YKWK		Patriotic Workers Association of Kurdistan	(PKK organisatie)
WPT		Turkish Workers' Party / Worker's Party of Turkey	

Afkortingen Iran:

Afkorting	Koerdische of Perzische naam	Engelse naam	Nederlandse naam
CPI	Hezbe Komuniste Iran	Communist Party of Iran / Communist Party of Iranian Kurdistan	Communistische Partij van Iran
ICWP	Hezbe Komuniste Kargarane Iran	Worker-communist Party of Iran	
KDPI KDP DPIK	(K) Hezbe Demokrate Kordestane Iran / (A) Al-Hizb al-Dimoqrati al-Kurdistani al-Irani	Kurdistan Democratic Party / Democratic Party of the Iranian Kurdistan	Koerdische Democratische Partij Iran
KDP(I)-RL		- Revolutionary Leadership	
Komala (1942)	1. Komala-i Jiyawani Kurdistan / 2. Komala-e-Zhian-e Koerdestan / 3. Komala-i Zhinawani Kurd 4. Komala lidni Kurdistan	1. Committee for the Revival of Kurdistan / 2. Committee for the regeneration of Kordestan / 3. Society for Kurdish Revival 4. Council on Rebirth of Kurdistan	
Komala / Komalah (1969)	Komalay Shoreshegeri Zahmatkeshani Kurdistani Iran	Organization of Revolutionary Toilers of Iranian Kurdistan / Revolutionary Organization of the Toilers (/Toiling People) of Kurdistan	
OIPFG	Sazmane Cerikhaye Fadaiye Chalge Iran	Organization of Iranian People Fedai Guerrillas	
Tudeh 1941	Hezb-e-Tudeh-ye-Iran	Party of the Masses of Iran	
National Organisation Party for the Independence of Kurdistan			

Afkortingen Irak:

Afkorting	Koerdische naam	Engelse naam	Nederlandse naam
CPK			Conservatieve Partij Koerdistan
El Rabita			
Hamas			
Hezbollah			
ICP		Iraqi Communist Party	Iraakse Communistische Partij
IKF, KF, KDF		Iraqi Kurdistan Front / Kurdish Democratic Front	Iraaks Koerdistan Front / Koerdisch Democratisch Front
IKL	Islamic League of Kurdistan	Islamic Kurdish League	
IM / IMK, IMIK	Harekat-e Islamiye / Hereke Islamiye	Islamic Movement of Kurdistan	Islamitische beweging van (Iraaks) Koerdistan
INC		Iraqi National Congress	Iraakse Nationale Congres
IUM	El Nadha Islamiya	Islamic Uprising Movement	
IUP	Jegertou / Yekgirtooy Islami	Islamic Unity Party	
KCP			Koerdistan Communistische Partij
KDP / KDPIq	Partiya Demokrata Kurdistane	Kurdistan Democratic Party	Koerdische Democratische Partij
KDP-PL		- Provisional Leadership	
Komala			
KPDP, DPPK		Kurdish Popular Democratic Party / People's Democratic Party of Kurdistan	Koerdische Democratische Volkspartij
KSDP			Koerdistan Socialistische Democratische Partij
KTP		Kurdish Toilers' Party / Kurdistan Toilers Party	Koerdistaanse Partij van Dagloners
PUK		Patriotic Union of Kurdistan	Patriottische Unie van Koerdistan
RKH		Leading Revoilutionary Hezbollah / Revolutionary Kurdish Hizbollah	
SPI / KSP		Socialist Party of Iraq / Socialist Movement of Iraqi Kurdistan	Socialistische Partij van Irak
SPIK / KSPI		Socialist Party of Iraqi Kurdistan / Kurdistan Socialist Party	Koerdistan Socialistische Partij van Irak
SPK / PSK / KSP, KOSP, PASOK		Socialist Party of Kurdistan / Kurdish Socialist Party	Koerdistaanse Socialistische Partij
USPK		United Socialist Party of Iraqi Kurdistan	

WPI		Worker-communist Party of Iraq	
	Zahmtkeshan		Partij van zware lastdragers

Afkortingen Syrië:

Afkorting   Koerdische of Arabische naam   Engelse naam   Nederlandse naam

KDP-S		Kurdistan Democratic Party of Syria	Koerdische Democratische Partij in Syrië
			Koerdische Democratische Partij
			Democratische Progressieve Partij
			Democratische Progressieve Koerdische Partij
Hizb al-Aml	Hizb al-Aml	Action Party / Work Party	
Hizb al-Yasari	Hizb al-Yasari	Leftist Party	Links Koerdische Partij
Ittihad al-Shaab al-Kurdi	Ittihad al-Shaab al-Kurdi	Kurdish People's Union / Kurdish Popular Union	Koerdische Populaire Unie Partij
Yakyati	[K] Yakyati / Yaketi [A] al-Wahda	Democratic Unity Party / United Democratic Kurdish Party	Verenigde Democratische Koerdische Partij
		Kurdish Democratic Workers	
		Toilers' Democratic Party	
			Syrische Communistische Partij

Bijlage 3

WHO IS WHO IN KURDISTAN

Name, surname / "nickname"	Organization	Position	Additional information
A			
Abdi, Ferhat	PKK	Central Committee	
Abdulaziz, mullah Sadiq	IUM	Leader	
Abdulrahman, Ameen	KDP	KRG: Deputy Minister of Industry and Electricity	
Abdul-RahmAn, Muhammed Mahmud / "Sami"	KDP	Former DPPK -founder and -chairman.	
Abdullah, Fatma Ahmed (1982 -) / "Mardin"	PKK	Captured by the Regional Government of Iraqi Kurdistan on 03-07-99.	Captured in Grda Sor, east of Irbil.
Abdullah, Hassanzadeh (1938 -)	KDPI	Political Bureau, General secretary and foreign relations	
Abid, shaik	IM		
Ali, shaik / mullah	IM	In charge	Brother of Osman (IM).
Ali, Kosrat	PUK		
Ali, Omar Sayid	PUK		
Ali, Mehrparwar (1943 -)	KDPI	Political Bureau, representative in Europe	
Abdulhamid, Nader	WPI	Founder	
Ahmad, Salih	KDP	KRG: Deputy Minister of Municipalities and Tourism	
Ahmed, Murad Suleman / "Marwan" (1975 -)	PKK	Captured by the Regional Government of Iraqi Kurdistan on 03-07-99.	Captured in Grda Sor, east of Irbil.
Alliyyan, Aziz	IDU / INC	Member of the INC Presidential Committee. (IDU: Iraqi Democratic Union)	
Alizadeh, Ebrahim	Komala 1969	First secretary and official spokesperson	
al-Alawi, Ayad	INA / INC	Founder of the INA, member of the INC Presidential Committee. (INA: Iraqi National Accord)	
Amin, Tayyib Jabir	PUK	KRG: Deputy Minister Of Housing and Public Works	
Arsalan, Muzzafar	INC	Member of the INC Presidential Committee. Leader of the Unified Iraqi Turkmen Front.	
Asouh, H.	WPI	Founder	
Azar, Abdullah Quaderi (- 1989)	KDPI	Member of the Central Committee.	Murdered in Vienna on 13-07-89
Azarin, Iraj	ICWP	Founder	
al-Aziz, sheikh Uthman abd	IMK	Founder.	
al-Aziz, Mullah Ali abd	IMK	Leader.	

Aziz, Quadir	PUK	KRG: Minister Of Agriculture	
B			
Bakhtiyar	PUK		
Bamerni, Hushar	KSDP		
Barayati, Abd al-Qadir	IM	Central Council	
Barwari, Azad	KDP		
Barzani, Mulla Mustafa (1903 - 1979)	KDP	"Founding Father". President from 1946 / 1955 till 1978.	Died in the US.
Barzani, Adham/Azim	RKH	Leader.	Cousin of Masoud Barzani.
Barzani, Dilshad	KDP	Representative in Germany	
Barzani, Ferhad	KDP	Representative in Washington	
Barzani, Idris (- 1987)	KDP	President from 1978 till 1987.	Son of Mustafa Barzani.
Barzani, Masoud (1947 ? -)	KDP	President / Chairman from 1987.	Son of Mustafa Barzani.
Barzani, Nicharvan	KDP	second-in-command	
Bayez, Ardlan	PUK		
Bayik, Cemil	PKK	"Founding Father". Central Committee. Military leader.	Likely successor to Ocalan
Bekass, Sherko	PUK	KRG: Minister of Culture and Information	
Bozlak, Murat	HADEP	Secretary-General	
Brifcany, Ma'mun	KDP	KRG: Minister of Reconstruction and Development	
Burkay, Kemal	PSK-T	Party-secretary.	Lives in exile outside Turkey.
C			
Cadirci, Abdulrahman	PKK / ERNK	President of the ERNK group in the KPE	
Cansiz, Sakine	PKK	Central Committee	
Celik, Feridun	HADEP	Future mayor of Diyarbakir	
Chalabi, Ahmed	INC	Leader till April 1999, since then independent member of the Presidential Committee.	
D			
Dalu, Salah	KDP	KRG: Deputy Minister of Finance and Economy	
Darwish, Hamid	KDP-S	"Founding Father". President from 1960 till 1963.	Imprisoned in Syria till 1965
Darwish, Shaykh Muhammad Isa	KDP-S	"Founding Father". After 1960 elected in parliament.	
Dicle, H.	PEP		
al-Din, Falak	KDP		
Dogan, Ali Hidir	HADEP	Deputy chairman	
Dogan, Delil	PKK		
Dogan, Mazlum (- 1982)	PKK	Founding Father.Wrote "The Manifesto".	Died in prison.
Durmus, M Hayri (- 1982)	PKK	Founding Father.Wrote "The Manifesto".	Died in prison.

F		
Fadak, F.	PEP	
Farman, Jaber	PUK	Military wing
Fatah, Omar	PUK	Member of the PUK-Security service 'Zaniari'
Fattah, Azad	KDP	KRG: Deputy Minister of Peshmerga Affairs
Fouad, Kemal	PUK	
G		
Gadery, Nabi	KDPI-RL	European representative
Ghafour, Amjad	WPI	Founder
Ghafur, Nasih	KDP	KRG: Minister of Education
GhassemLou, Abdul Rahman (1930 - 1989)	KDPI	Political Bureau, General secretary from 1973 till 1989. Murdered in Vienna on 13-07-89.
H		
Hadi, Idris	KDP	KRG: Minister of Communication and Transport
Hafidh, Salah al-Din	PUK	KRG: Minister of Finance and Economy
Hajar, Berzo Ali	KSDP	
Hajrani, Azad	IM	
Hariri, Francois	KDP	
Hasan, Taher	WPI	Founder
Hasan, Uthman	PUK	Council of Ministers, Dep. Min. of Education
Hassan, Restgar (1935 -)	KDPI	Political Bureau, Head of social and educational affairs
Hassan, Sharafi (1943 -)	KDPI	Political Bureau, Head of radio committee
Hassanzadeh, Abdullah	KDPI	Secretary General
Hekmat, Mansur	ICWP	Founder
Hoseinzadeh, Rahman	ICWP	Chairman of the Committee for Kurdistan
Husseini, Sheikh Ezzedin	National Organisation	Founder
I		
Ido, Muhmud	PUK	PUK representative in Quamishli (Syria)
Izzat, Akram	KDP	KRG: Deputy Minister of Agriculture
J		
al-Jabir, Muhammad Abd	SCIRI / INC	U/i SCIRI representative in the INC Presidential Committee. (SCIRI: Supreme Council for the Islamic Revolution in Iraq)
Jelil, Gadani (1934 -)	KDPI	Political Bureau, Head of treasury committee
K		
Kalkan, Duran	PKK / ARGK	"Founding Father." Central Committee. ARGK Commander in Behdinan.

Karadaghy, dr. Ali	IUP	Founder.	
Karayilan, Murat / codename "Cemal"	PKK / ARGK	Supposed to be the main military commander of ARGK	
Karasu, Mustafa	PKK	Central Committee. Politician.	
Karer, Hakki (- 1977)	PKK	"Founding Father". Base in Batman.	Murdered on May 18, 1977
Karim, Habib Mohammed	KDP	Secretary General (early '70)	
Karim, Saman	WPI	Founder	
Kaya, Yashal	PKE	Chairman / President	
Kaytan, Ali Haydar	PKK	"Founding Father"	
Khosrow	PUK	Member of the PUK-Security service 'Zaniari'	
Kirkuki, Kamal	KDP	KRG: Deputy Minister of Humanitarian Aid	
Koh, Fu'ad Ali	Yeketi		
Korkmaz, Mahsum	PKK		
Kuh, Ali	Hizb al-Yasari	Leader	
L			
Lata, Sabir	KSDP		
M			
Majid, Mamoutasta	PUK		
Mahmoud, Faares	WPI	Founder	
Mahmoud, Mohammed(/Hama) Hadji	KSDP	Founder and (military) leader	
Marwan, shaik	IM		
Masoum, Fouad	PUK	KRG: Prime Minister. PUK's London representative.	
Mawlud, Amin	PUK	KRG: Minister of Industry and Electricity	
Modarresi, Koorosh	ICWP	Founder	
Mohammed, Quazi (- 1947)		President of the Republic of Mahabad	Executed
Mohtadi, Abdullah	Komala 1991		
Moin, Ahmad	WPI	Founder	
Moqaddam, Reza	ICWP	Founder	
Mufti, Kamal	PUK	KRG: Minister of Peshmerga Affairs	
Musa, Kaval	PKE	Spokesman on Foreign Affairs.	
Mustafa, Ghazai Sayed (1963 -)	PKK	Captured by the Regional Government of Iraqi Kurdistan on 03-07-99.	Captured in Grda Sor, east of Irbil.
Mustafa, Hijri (1945 -)	KDPI	Political Bureau, Deputy Secretary-General and Head of the publication committee	
Mustafa, Nershevan	PUK	Socialist wing	
N			
Namaq, Johar	KDP		

Nasih, Mala	KSDP		
O			
Öcalan, Abdullah (unknown; 1946/7 -)	PKK	Founder. Wrote "The Manifesto". Secretary-General from 1978.	Imprisoned on 15-02-99.
Ocalan, Farhad	PKK		
Öcalan, Osman	PKK	Executive Committee	Brother of Abdullah Öcalan
Ozarslaner, Sahabettin	HADEP		
Ozcan, Ali	HADEP	Deputy Secretary-General	
Ozcelik, Osman	HADEP	Acting president of the party since Bozlak was arrested	
P			
Pasha, Ishan Nuri	Khoyboun	Leader	In exile in Teheran since 1930
Pir, Kemal (- 1982)	PKK	"Founding Father"	Died in prison.
Pireh, Saadi Ahmed	PUK		
Q			
Quadir, Muhammad Mulla	KDP	KRG: Minister of Endowment (Religious Affairs)	
R			
Rafiq, Faridun	PUK	KRG: Deputy Minister of Communication and Transport	
al-Rahman, Sami Abd	KDP	Political Bureau	
Rashid, Latif	PUK / INC	Member of the INC Presidential Committee.	
Rashid, Salah	PUK	Representative in Germany	
Rasul, Fadil Mahmud			Murdered in Vienna on 13-07-89
Ra'uf, Ma'ruf	Independent	KRG: Ministers of Justice	
Rushbayani, Yunis	KDP	KRG: Minister of Interior	
S			
Saayeh, Khosro	WPI	Founder	
Sabri, Osman	KDP-S	"Founding Father"	
Saib, Shazad	PUK	Representative in Ankara	
Sakik, Arif	PKK	Captured by Turkish troops in Northern Iraq, 13-04-98.	
Sakik, Semdin / "Fingerless Zeki"	PKK	Veteran field commander and deputy leader. Captured by Turkish troops in Northern Iraq, 13-04-98.	
Salam, Azizi (1943 -)	KDPI	Political Bureau, Head of the committee for organizational affairs	
Salar, Ahmad	KDP	KRG: Deputy Minister of Culture and Information	
Salih, Dr. Barham	PUK	Washington representative	
Salih, Muhammad	PUK	KRG: Deputy Minister of Endowment (Religious Affairs)	
Sen, Mizgin	PKK	European spokeswoman. Member of PKE and NCK	
Shakir, Kamal	ICP	KRG: Minister of Health	

Sharafkandi, Mohammad Sadegh (1938 - 1992) / Alias Dr. Said	KDPI	Political Bureau, General secretary from 1989 till 1992	Murdered in Berlin on 17-09-92
Sharif, Ahmad	PUK	KRG: Deputy Minister of Interior	
Shawais, Rosch	KDP	KRG: Deputy Prime Minister	
Sinjari, Husain Taha	PUK	KRG: Deputy Minister of Reconstruction and Development	
Sulaiman, Kafra	PUK	KRG: Minister of Municipalities and Tourism	
Surchi, Honar Omar Khedar Agha	CPK	Member of the leadership committee of the Conservative Party	
T			
Taha, Abd al-Qani	IM		
Talabani, Jalal (1941 ? -)	PUK		
Tawfiq, Muhammad	PUK	KRG: Council of Ministers, Min. Of Humanitarian Aid	
Togen, O	PEP		
Turk, Ahmet	HEP	Chairman	
V			
Vanly, Ismet Cheriff	NCK	Chairman	
Y			
al-Yawir, Riyadh	INC	Independent sunni-member of the INC Presidential Committee.	
Yilderim, Kesire	PKK	Founder member.Ex-wife of Abdullah Ocalan.	Lives in exile in Europe.
Yilmaz, Huseyin	HADEP	inprisoned	
Yilmaz, Kani	PKK	Representative in Europe	
Yuce, M. Can	PKK	PKK militant captured in 1980 and imprisoned in Burca, Turkey.	
Yusif, Yonadam	ADM	KRG: Council of Ministers, Min. of Housing and Public Works (ADM: Assyrian Democratic Movement)	
Z			
Zabihi, Abd al Rahman	Komala 1942	Founder and first party secretary	
Zana, L.	PEP		
Zaza, Nur al-Din (- 1989)	KDP-S	"Founding Father". First president of KDP-S, from 1957 till ??	Aft. 1970: in exile in Switzerland.
Zebari, Hosyar	KDP / INC	KDP Political Burea, Spokesman. Member of the INC Presidential Committee.	

ADDRESSES ON THE INTERNET

Kurdish Parties in Turkey:

PKK-related sites:

PKK <http://burn.ucsd.edu/~ats/PKK/pkk.html>

ARGK <http://burn.ucsd.edu/~ats/PKK/argk.html>

PKE <http://www.ariga.com/peacebiz/peaceInk/kurd.htm>

Kurdish Information Network <http://www.xs4all.nl/~tank/kurdish/htdocs/index.html>

The Ocalan Trial <http://www.asrinhukuk.com/english/>

Kurd-L Archives <http://burn.ucsd.edu/archives/kurd-l/1999.06/index.html>

HADEP <http://www.hadep.org.tr/>

Kurdish Parties in Iran:

KDP <http://www.pdk-iran.org/>

KOMALA – CPI <http://www.cpiran.org/En/Komala/chart.html>

Tudeh <http://www.demon.co.uk/mardom/english.htm>

WPI <http://www.wpiran.org/english.htm>

Kurdish Parties in Iraq:

KDP <http://www.kdp.pp.se/>

PUK <http://www.puk.org/>

WPI <http://www.wpiraq.org/english/>

IKL <http://www.ite.mh.se/~abdsu97/ikl/index.html>

INC <http://www.inc.org.uk/>

PSK <http://members.aol.com/Kurdis6065/Psk.html>

News about Kurds:

<http://www.puk.org/> (PUK)

<http://www.mnsi.net/~mergan95/> (Kurdistan Observer)

<http://www.clark.net/kurd/updatelist.html>

PKK Press Statements: <http://burn.ucsd.edu/archives/kurd-l/1999.07/index.html>
(Kurd-L archives in Reverse-date Order)

General Kurdish Sources:

Kurdistan Observer <http://www.mnsi.net/~mergan95/EnglishN.htm>

The Kurdish Tribune <http://home.nordnet.fr/~sdara/>

The Journal of Kurdish Studies http://www.history.uiuc.edu/fac_dir/Hitchins/intro.html

Kurdish Worldwide resources <http://www.kurdish.com/>

<http://www.kurd.org/kurd/kurdlinks.html>

<http://www.kurd.org/kurd/middleeast.html>

Elections

Turkish general elections, figures <http://www.secim99.freemove.co.uk/>

Elections in Turkey <http://www.agora.stm.it/elections/election/country/tr.htm>

Elections in Iraq <http://www.agora.stm.it/elections/election/iraq.htm#1a>

Daily International News of Elections <http://www.klipsan.com/elecnews.htm>

Other (News) Sources:

Turkish Daily News <http://www.turkishdailynews.com/>

Turkish Press – Daily News from Turkey <http://www.turkishpress.com/ddd.asp>

INAF – (Turkish) International Affairs Research Center <http://www.emu.edu.tr/~inaf/>

IRNA (Iranian News Agency) Online <http://www.irna.com/headlines/ehed.html>

Iraq Net Information Network <http://www.iraq.net/>

The Iraq Page <http://members.tripod.com/~SPEAAA/iraq.htm>

FAS Military Analysis Network – Iraq Crisis <http://www.fas.org/man/dod-101/ops/iraq.htm>

Syrian Arab News Agency, Headline News from Syria
<http://www.sana.org/headline.htm>; and also: <http://www.teshreen.com/web/p-politics.htm>

Arabic News <http://www.arabicnews.com/ansub/index.html>

Reuters <http://www.reuters.com/news/>

BBC News, Middle East
http://news.bbc.co.uk/hi/english/world/middle_east/default.htm

CNN <http://cnn.com/WORLD/europe/>

The Middle East <http://www.africasia.com/icpubs/me/meconts.htm>

Time Daily <http://cgi.pathfinder.com/time/>

The New York Times <http://www.nytimes.com/>

The Washington Post <http://www.washingtonpost.com/>

US State Department, Bureau of Near Eastern Affairs
<http://www.state.gov/www/regions/nea/index.html>

University of Texas, Middle East Network Information Center
<http://menic.utexas.edu/menic/>

AP Search Results till the present date (*by way of the Washington Post*)
<http://search.washingtonpost.com/>